

අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් සහ මැතිවරණ සහභාගීත්වය: කෙටි දළ විශ්ලේෂණයක්

IFES ධර්ම පත්‍රිකාව

අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් සහ මැතිවරණ සහභාගිත්වය : කෙටි දළ විශ්ලේෂණයක්

අයිෂා සුජාත්, හන්නා රොබර්ට්ස්ල ජීට් අර්බන්

IFES ධනම පත්‍රිකාව

2016 සැප්තැම්බර්

අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් සහ මැතිවරණ සහභාගිත්වය : කෙටි දළ විශ්ලේෂණයක්
පිටපත් අයිතිය © 2016 මැතිවරණ ක්‍රම සඳහා අන්තර් ජාතික පදනම
සියළුම හිමිකම් ඇවරණී.

අවසර ප්‍රකාශය : මැතිවරණ ක්‍රම සඳහා අන්තර් ජාතික පදනමේ අවසරය නොමැතිව මෙම ප්‍රකාශයේ කිසිදු කොටසක් ජායාපිටපත් කිරීම, වාර්තා කිරීම හෝ තොරතුරු ගබඩා කිරීම සහ තොරතුරු රැස්කිරීම ඇතුළුව කිසිදු ආකාරයකින් හෝ කිසිදු මාධ්‍යයකින් විද්‍යුත්ව හෝ යාන්ත්‍රානුකූලව නැවත හිඡ්පාදනය කළ නොහැක.

අවසරය සඳහා ඉල්ලීම් තුළ පහත තොරතුරු ඇතුළත් විය යුතුය:

- පිටපත් කිරීමට අවසරය ඉල්ලා සිටින ලේඛනය පිළිබඳ විස්තරයක්.
- පිටපත් කරන ලද ලේඛනය භාවිතා කරනු ලබන අරමුණ සහ භාවිතා කරන ආකාරය.
- ඔබගේ නම, තනතුර, සමාගමේ හෝ සංවිධානයේ නම, දුරකථන අංකය, ෆැක්ස් අංකය සහ තැපෑල ලිපිනය.

කරුණාකර අවසරය සඳහා ඉල්ලීම් පහත ලිපිනයට විවින්න :

මැතිවරණ ක්‍රම සඳහා අන්තර් ජාතික පදනම
2011 ක්‍රිස්ටල් බ්‍රයිඩ්, 10 වැනි මහල,
අර්ලින්ග්ටන්, වීඡ් 22202
විද්‍යුත් ලිපිනය: editor@ifes.org
ෆැක්ස්: 202.350.6701

“මෙම ප්‍රකාශනය ජාත්‍යන්තර සංවර්ධනය සඳහා එක්සත් ජනපද ආයතනයේ (USAID) සහයෝගයෙන් සිදුකළ ඇත. මෙහි ප්‍රකාශ කරන අදහස් කතෘවරයාගේ වන අතර, USAIDහි හෝ එක්සත් ජනපද රජයේ අදහස් පිළිබිඹු නොවේ.”

කවරයේ ජායාරූපය

ශ්‍රී ලංකාවේ අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ කාන්තාවන් සඳහා ඡන්දදායක අධ්‍යාපනය

දශක දෙකහමාරකට වැඩි කලක් ශ්‍රී ලංකාවේ පැවති ජනවාර්ගික ගැටළුව මගින් පුද්ගලයින් දස දහස් ගණනක් අවතැන් කොට ඇත. ජාත්‍යන්තර සංවර්ධන අරමුදල් සඳහා එක්සත් රාජ්‍ය නියෝජිතායතනය සමඟ මැතිවරණ ක්‍රම සඳහා අන්තර් ජාතික පදනම (IFES), මෑතදී නැවත පදිංචි කළ දමිළ හා මුස්ලිම් අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගල (IDP) ප්‍රජාවන්ට ඔවුන්ගේ මැතිවරණ අයිතිවාසිකම් සහ සෑමවිටම අභියෝගාත්මක තත්ත්වයන් යටතේ ඔවුන්ගේ විවිඡ් අයිතිවාසිකම් ක්‍රියාත්මක කරනු ලබන ආකාරය පිළිබඳ අවබෝධ කිරීමේදී සහයවීම සඳහා සිවිල් සමාජ සංවිධාන සමඟ සහයෝගිත්වයෙන් කටයුතු කරන ලදී. ජංගම ඡන්දදායක අධ්‍යාපනික සායනසකදී ප්‍රශ්නයකට ප්‍රතිචාරාත්මකව තමන්ගේ අත් ඔසවන අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ කාන්තාවන් පෙන්නුම් කරයි.

අනුග්‍රහය: මැතිවරණ ක්‍රම සඳහා අන්තර් ජාතික පදනමේ ශ්‍රී ලංකා හවුල්කාර සංවිධානය, 2011

පිළිගැනීම

මැතිවරණ ක්‍රම සඳහා අන්තර් ජාතික පදනමේ වැඩසටහන් සංවර්ධන සහ නව්‍යකරණයේ අධ්‍යක්ෂ, ස්ටැෆ් ඩාර්නෝල්ට්, සහ මැතිවරණ ක්‍රම සඳහා අන්තර් ජාතික පදනමේ නේපාල කණ්ඩායමේ ප්‍රධානී, ඉයන් ස්මිත් වෙත ධවල පත්‍රිකාව පිළිබඳ ඔවුන්ගේ සමාලෝචනය වෙනුවෙන් කතෘවරුන් අවංක ස්තූතිය ප්‍රකාශ කර සිටී. එමෙන්ම, මෙම පත්‍රිකාව අවසන් කිරීමේදී මැතිවරණ ක්‍රම සඳහා අන්තර් ජාතික පදනම යුක්රේනයේ ව්‍යාපෘති සහ පර්යේෂණ නිලධාරී, නතාලියා බලිසුක්ගේ පර්යේෂණ සහ සහයෝගය වෙනුවෙන් ඇය වෙතද ස්තූතිය පුදකරන්නෙමු.

මැතිවරණ ක්‍රම සඳහා අන්තර් ජාතික පදනම පිළිබඳ:

මැතිවරණ ක්‍රම සඳහා අන්තර් ජාතික පදනම (IFES) නිදහස් සහ සාධාරණ මැතිවරණ තුළ සහභාගිවීම සඳහා පුරවැසියන්ගේ අයිතිවාසිකම් වෙනුවෙන් සහය ලබා දේ. අපගේ ස්වාධීන ප්‍රවීණයන් මැතිවරණ ක්‍රම ශක්තිමත් කරන අතර තිරසාර විසඳුම් ලබාදීම සඳහා දේශීය හැකියාව ගොඩ නංවයි.

ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ප්‍රවර්ධනය තුළ ගෝලීය භාගකයා වශයෙන්, අපි පහත කරුණු ඉටු කරමින් යහපාලනය සහ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී අයිතිවාසිකම් ඉදිරියට ගෙන යන්නෙමු:

- මැතිවරණ නිලධාරීන් වෙත තාක්ෂණික සහයෝගය ලබාදීම
- දේශපාලන ක්‍රියාවලිය තුළ සහභාගිත්වය සඳහා පවත්නා අඩු නියෝජනය ශක්තිමත් කිරීම
- මැතිවරණ චක්‍රය වැඩිදියුණු කිරීම සඳහා ක්ෂේත්‍රය පදනම් පර්යේෂණ යොදා ගැනීම

1987 සිට, මැතිවරණ ක්‍රම සඳහා අන්තර් ජාතික පදනම (IFES) සංවර්ධනය වන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදයේ සිට සම්පූර්ණ වූ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය දක්වා රටවල් 145ක කටයුතු කොට ඇත.

වැඩි විස්තර සඳහා : www.IFES.org බලන්න.

පටුන

විධායක සාරාංශය	1
හැඳින්වීම	2
අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ සහකාරත්වය සඳහා ජාත්‍යන්තර හිතීමය බැඳීම් සහ ප්‍රමිති	4
මෙහෙයුම් ව්‍යවහාර සහ ගැටළු	6
මැතිවරණ සාධාරණත්ව ගැටළු	6
පදිංචිය පිළිබඳ අවශ්‍යතා	7
ඡන්ද ප්‍රදේශය පිළිබඳ කැමැත්ත	8
මැතිවරණ ක්‍රමය	10
ලේඛනවල අවශ්‍යතාව	10
නොපැමිණි ඡන්දය ලබාදීම	12
ඡන්ද තොරතුරු	13
ආරක්ෂක ගැටළු	14
අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් අපේක්ෂකයෙක් ලෙස	14
හිතී, ප්‍රතිපත්ති සහ මෙහෙයුම් සැලසුම් සංවර්ධනය කිරීම	15
දේශීය හිතී සම්පාදනය	15
මෙහෙයුම් සැලසුම්	16
සිවිල් සමාජයේ සහ ජාත්‍යන්තර ප්‍රජාවගේ කාර්යභාරය	17
සිවිල් සමාජයේ කාර්යභාරය	17
ජාත්‍යන්තර ප්‍රජාවගේ කාර්යභාරය	17
අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ ඡන්ද බලය ලබාදීම සඳහා නිර්දේශ	17
අැමුණුම : අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ මැතිවරණ සහකාරත්වය පිළිබඳ අදාළ ලේඛන සඳහා මූලාශ්‍ර මාර්ගෝපදේශය	20
1. පොදු ප්‍රකාශන	20
2. ජාත්‍යන්තර හිතී සහ සම්මත	21
3. කලාපීය සහ මෙරට වාර්තා	22
4. ප්‍රධාන ජාත්‍යන්තර සංවිධාන සහ මූලාශ්‍ර	24
කතෘවරුන් පිළිබඳ:	25
අයිෂා සුජාත් රට්න් පරිබාහිරව ඡන්දය ලබාදීම පිළිබඳ විශේෂඥ	25
හන්නා රොබර්ට්ස්, ස්වාධීන දේශපාලන පාලන උපදේශක	25
පීටර් අර්බන් පෙර්ෂිඩ් ගෝලීය මැතිවරණ උපදේශක (IFES)	25

Caption: In June 2016 two Ukrainian NGOs, Lugansk Human

අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් කොන්කිරීම “හහනම්”

2016 ජූනි, යුක්රේන රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන දෙකක් එනම් ලුගන්ස්ක් මානව හිමිකම් කණ්ඩායම සහ සෙමිලියඩ් ජනතා විනාශාරය අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ (IDPs) අයිතිවාසිකම් වෙනුවෙන් කතා කිරීම සඳහා සමාජ ප්‍රතිපත්ති අමාත්‍යාංශය ඉදිරිපිට දින 10ක උද්ඝෝෂනයක් සංවිධානය කරන ලදී. උද්ඝෝෂණකරුවන් අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ (IDPs) සමාජ ප්‍රතිලාභ සහ තාවකාලික නවාතැන් ලබාදීම ඇතුළුව ප්‍රධාන සමාජ හා දේශපාලනික ගැටළු ඉදිරිපත් කරන ලදී. ඊට අමතරව, මැතිවරණයක සෑම මට්ටමකදීම අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ (IDPs) ඡන්ද අයිතිය ඉල්ලා සිටියහ.

මූලාශ්‍රය : සර්පි ස්ට්‍රලෝ, ලුගන්ස්ක් මානව හිමිකම් කණ්ඩායම, 2016 ජූනි

විධායක සාරාංශය

අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ (IDPs) මැතිවරණ සහභාගිත්වය අභියෝගාත්මක දේශපාලන සහ තාක්ෂණික කාර්යයක් වන අතර, වර්තමානයේ ලොව පුරා මිලියන 40කට වැඩි අවතැන් වූ පුද්ගලයින් සිටින අතර එහි අදාළත්වය වැඩිවෙමින් පවතී. ජාත්‍යන්තර ගිවිසුම් එකඟතා අනුව, සියලුම පුරවැසියන්ට විශේෂයෙන් අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ (IDPs) මැතිවරණ සහභාගිත්වය පැහැදිලිව යොමුකරමින් අයුක්තිසහගත සීමාවන් සහ වෙනස් ආකාරයෙන් සැලකීම හෝ දේශපාලන බැඳීමිච්චන් තොරව ඡන්දය දීමේ අයිතිය සහ තේරී පත්වීම සඳහා අවස්ථාව තිබිය යුතුය. එමනිසා, මූලිකවම සහ ප්‍රායෝගිකව අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ (IDPs) මැතිවරණ සහභාගිත්වය ශක්තිමත් කිරීම සඳහා විශේෂ ක්‍රියාමාර්ග ගැනීම රජයන්ගේ වගකීමකි. දත්ත ලබාගැනීමේ හිඟයක් පැවතියද, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් දේශපාලනිකව ඉවත්කිරීම සහ ප්‍රායෝගික බාධාවන් නිසා, මැතිවරණයන්හිදී සහභාගිත්වය අඩු බව දක්නට ඇත. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට ඡන්ද බලය ලබාදීමේ අවදානම් පිළිබඳ ප්‍රමාණවත් නොවන විධිවිධාන තුළින් පුරවැසියන්ගේ අයිතිවාසිකම් හඟා සිටුවීම පිළිබඳව රජයේ අපොහොසත්කම පෙන්නුම් කරන අතර බවටත්, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් කොන්කිරීම තවදුරටත් සිදුවන බවටත්, රජයේ වගවීම දුර්වල කරන බවටත්, සහ අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් නැවත පදිංචි කිරීම සඳහා කල්පවත්නා විසඳුම් පිළිබඳ අවස්ථාව අඩුකරන බවටත් තර්ක කළ හැකිය.

අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ (IDPs) මැතිවරණ සහභාගිත්වය අතීතයේ දේශපාලනික වශයෙන් සංවේදී විය හැකි අතර, විශේෂයෙන් ඒ තුළින් ඡන්දදායක මැතිවරණ කොට්ඨාසය වෙනස්විය හැකි බවත් එමනිසාම ප්‍රතිඵල වෙනස්විය හැකි බවටත් අදහසක් ලබා දේ. මෙම ක්‍රියාවලිය ක්‍රියාකාරීත්වයෙන් සංකීර්ණ විය හැකිය. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් සඳහා විශේෂිත විධිවිධාන තුළින් ඡන්දය දීමේ බලය වැඩි කළ හැකි වුවද, එය සමස්ත වශයෙන් දේශපාලන ක්‍රියාවලිය තුළ සාධාරණත්වය අඩුකිරීමට හේතු විය හැකිය. එමනිසාම, රටෙහි විශේෂ වාතාවරණයන්ට අනුකූලව පරීක්ෂණ සහ සියලු දේ ඇතුළත් උපායක් යොදාගැනීම අවශ්‍ය වේ. මැතිවරණ ක්‍රියාවලිය තුළ විශ්වාසය වැඩි කිරීම සඳහා වර්ධිත විනිවිදභාවය සහ සියුම් පරීක්ෂාව, ඵලදායී ලෙස මැතිවරණ ආරාධනා විසඳීම, සහ දේශපාලනික වැරදි සඳහා දඬුවම් පැනවීම වැනි සාධාරණත්වය පිළිබඳ අමතර ක්‍රියාමාර්ග ගත හැකිය. වාසස්ථාන අවශ්‍යතා අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ සහභාගිවීම සඳහා නෛතික සහ ප්‍රායෝගික බාධක නිර්මාණය කළ හැකි අතර, එමනිසාම ඔවුන් ඉවත්කිරීම වැලැක්වීම සඳහා පරීක්ෂණ අගයීම් කළ යුතුය. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට ඡන්දය ලබාදෙන ස්ථානය සහ අපේක්ෂකයෙක් ලෙස සිටීමට - ඔවුන්ගේ මුල් ඡන්ද කොට්ඨාසය තුළ හෝ දැනට සිටින ස්ථානය තුළ කැමැත්තක් තිබීම සම්පූර්ණ අර්ථවත් ඡන්ද බලය ලබාදීම සඳහා අවශ්‍ය කෙරෙන බවට තර්ක කළ හැකිය. අනෙකුත් අදාළ මූලික ගැටළුවට අවතැන්වූවන්ට සෙවීමට දුෂ්කර විය හැකි ලේඛන අවශ්‍යතා, නොපැමිණි ඡන්දය ලබාදීමේ විධිවිධාන, ඡන්දදායක තොරතුරු, සහ ආරක්ෂක කොන්දේසි ඇතුළත් වේ. අපේක්ෂකයින් ලෙස කටයුතු කරන අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ විශේෂ අවශ්‍යතාවලටද ගරුකළ යුතුව ඇත. අවතැන් වූ ඡන්දදායකයින්ට ඔවුන්ගේ ඡන්ද පත්‍රිකා නිදහස්ව සලකුණු කිරීම සඳහා අවශ්‍ය වන අවම ආරක්ෂක කොන්දේසි සහිතව, ප්‍රවණ්ඩත්වය පිළිබඳ අවදානම සලකා බැලිය යුතුය. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ මැතිවරණ සහභාගිත්වය සඳහා අවස්ථාව ලබානොදීම ආරක්ෂක අවදානම් නිර්මාණය කළ හැකිය.

බොහෝදුරට අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ මැතිවරණ අයිතිවාසිකම් නීතියෙන් ආරක්ෂා කරනු ලැබුවද, එහි අඩු අවදානම අසම්පූර්ණකමකි. දේශපාලන ගිවිසුමක් සහ පැහැදිලි ව්‍යවස්ථාදායක නියෝගයක් නොමැතිවීම, මැතිවරණ කළමනාකරණ ආයතනයට දුෂ්කර තත්ත්වයක් ඇති විය හැකි වුවද, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ ඡන්දය ලබාදීමේ අයිතිය ආමන්ත්‍රණය කිරීම සඳහා උත්සාහ ගැනීමට ඔවුන්ගේ පරිපාලන බලතල පාවිච්චි කළ හැකිය. ප්‍රතිපත්ති සහ නීති සංවර්ධනය කිරීමේදී, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් නියෝජනය කරන කණ්ඩායම් මෙන්ම සිවිල් සමාජය සහ මැතිවරණ කළමනාකරණ ආයතනය (ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා වගකියනු ලබන) වලින් උපදෙස් ලබාගැනීම සහ ඔවුන් සම්බන්ධකර ගැනීම යහපත් ක්‍රියාමාර්ගයකි. විකල්ප වරණයන් සහ ජාත්‍යන්තර ව්‍යවහාරයන් පිළිබඳ පර්යේෂණ කරන පරිදි, සාක්ෂියක් මත පදනම්, සමූහගත නොකළ දත්ත දැනුවත් විචාර සහ තීරණ ශක්තිමත් කරයි. සම්මුතිය පදනම් තීරණ සමස්ථ ක්‍රියාවලිය සහ අවසානයේදී මැතිවරණ ප්‍රතිඵලය වන අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් සඳහා විධිවිධාන පිලිගැනීමේ අවස්ථාවන් වැඩිකරයි. පර්යේෂණ, තොරතුරු විමසීම, ක්‍රියාත්මක කිරීමේ විවිධ

විකල්ප සලකා බැලීම, සම්මුති ගොඩනැගීම, සහ වෙනස්වීම් ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා කාලය ලබාදීම සඳහා, ප්‍රතිපත්ති සහ නීති සංවර්ධනය කිරීම මැතිවරණයකට ප්‍රමාණවත් කාලයකට පෙර සිදුකළ යුතුය. සාකච්ඡා කරන ලද දේශපාලනික සංවේදීකරණ සහ මෙහෙයුම් සංකීර්ණතා අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ මැතිවරණ අයිතිවාසිකම් නොසලකා හැරීමට රාජ්‍ය බලධාරීන් යොමු කළ හැකි අතර විමනිසාම, ගැටළුව පිළිබඳ සිවිල් සමාජය තොරතුරු රැගෙන ඒම සහ ඒ වෙනුවෙන් කටා කිරීම තීරණාත්මක විය හැකිය.

මෙම වාර්තාව අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ (IDPs) මැතිවරණ සහභාගිත්වය සංවර්ධනය කිරීම සඳහා නිර්දේශ 17ක් නියම කරයි. රටක සහ සංස්කෘතියක විශේෂිත වාතාවරණයන් පිළිබඳ විශේෂයෙන් සලකා බැලීම අවශ්‍ය කෙරේ. ගෝලීය වශයෙන්, මැතිවරණ ක්‍රම සඳහා අන්තර් ජාතික පදනම (IFES) සැමවිටම දේශීය හවුල්කරුවන්ගේ සහභාගිත්වයෙන් මෙම නිර්දේශ ක්‍රියාත්මක කිරීමට සහය ලබාදීම සම්බන්ධයෙන් කටයුතු කිරීමට උත්සාහ ගනී. මෙම වාර්තාවේ ඇතුළත් කරන ලද මූලික නිර්දේශවලින් පහත දේ සහතික කිරීමට උත්සාහ ගනී:

- නියමානුකූලව සංවේදී හා සංකීර්ණ දේශපාලනික, නීතිමය, සහ තාක්ෂණික කරුණු පිළිබඳව සලකා බැලීම සඳහා ඉඩකඩ සහිතව, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ සහභාගිත්වය සඳහා විධිවිධාන පිළිබඳ තීරණ මැතිවරණයක් හෝ ජනමත විචාරණයකට ප්‍රමාණවත් කාලයකට පෙර විස්තර හා තොරතුරු සොයා බලන බව, මෙහෙයුම් ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා කාලය ලබාදෙන බව;
- හැකි අවස්ථාවන්හිදී, නීතියෙන් සහ / හෝ දේශපාලන ගිවිසුමක් තුළින් අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ (IDPs) මැතිවරණ සහභාගිත්වය සඳහා විධිවිධාන සහිතව, පාර්ලිමේන්තුවේ ගිවිසුමක් මත පදනම් වී පක්ෂ අතර සම්මුතිය අපේක්ෂා කරන බව;
- ව්‍යවස්ථාදායකය සහ මැතිවරණ කළමනාකරණ ආයතනය අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් පුළුල්ව නියෝජන කරන කණ්ඩායම් සහ අනෙකුත් පාර්ශ්වකරුවන්ගෙන් අදහස් විමසන බව සහ නීති පද්ධතිය, රෙගුලාසි, ප්‍රතිපත්ති සංවර්ධනය කිරීම සහ ඒවා ප්‍රායෝගිකව ක්‍රියාත්මක කිරීම තුළ ඔවුන් සක්‍රීය වශයෙන් සම්බන්ධ කරන බව;
- යම් ගැටළු සහ මනා පරිවෘත්තීය හඳුනාගැනීම පිණිස අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ සංඛ්‍යා සහ මැතිවරණ සහභාගිත්වය පිළිබඳ පර්යේෂණ සහ දත්ත වාර්තා කර ප්‍රකාශයට පත් කරන බව සහ කඩිනමින් ලබාගැනීමට සලස්වන බව;
- සමාන අවස්ථාව සහ නියෝජනය සැලසීම සඳහා අවශ්‍ය කෙරෙන විශේෂ ක්‍රියාමාර්ග ගනු ලබන බව. විශේෂ ක්‍රියාමාර්ගවලට විවිධ වාසස්ථාන අවශ්‍යතා, විකල්ප ලේඛනගත කිරීමේ විධිවිධාන, ලියාපදිංචිය සඳහා අමතර අවස්ථාවන්, නොපැමිණි තැනැත්තන් ඡන්දය දීම, අමතර භාෂාවන්ගෙන් තොරතුරු ලබාගැනීමේ හැකියාව යනාදිය ඇතුළත් කරන බව; සහ,
- අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ තත්ත්වය හෝ මානවවාදී සහයෝගය සඳහා ප්‍රවේශය පිළිබඳව කිසිදු ප්‍රතිවිපාකයක් නොමැතිව, ඔවුන්ගේ මුල් ඡන්ද කොට්ඨාසය වෙනුවෙන් හෝ ඔවුන් දැනට පදිංචි ඡන්ද කොට්ඨාසය වෙනුවෙන් ඡන්දය ලබාදීම සඳහා අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට පුද්ගලිකව කැමැත්ත ලබා දෙන බව.

හැඳින්වීම

2016 ජූනි, සරණාගතයින් සඳහා එක්සත් ජාතීන්ගේ මහ කොමසාරිස් (UNHCR) විසින් මීට දශකයකට පෙරට වඩා හතර ගුණයක් මිනිසුන් නිවාස අතහැරයන බව සටහන් කරන ලදී. රජයේ සහ හවුල්කාර ආයතන සහ UNHCR වාර්තාවන්හි දත්ත මත පදනම්ව, සිදුකළ UNHCR අධ්‍යයනය මගින් ලොවපුරා මිනිසුන් මිලියන 65.3ක ප්‍රමාණයක් 2015 අවසානයේදී බලාත්කාරයෙන් අවතැන් කරනු ලැබ ඇති බව සොයා ගෙන ඇත.¹

¹ ගෝලීය ප්‍රවණතා, UNHCR, 2016 ජූනි, සොයාගනු ලැබුවේ <http://www.unhcr.org/uk/news/latest/2016/6/5763b65a4/global-forced-displacement-hits-record-high.html>

මෙම ප්‍රමාණයෙන්, විශාල බහුතරය තමන්ගේ රටකුළම සරණාගතයින් වූ මිනිසුන්ය. 2016 අප්‍රේල්හි, අභ්‍යන්තර අවතැන්වීම් නියාමන මධ්‍යස්ථානය (IDMC) සටහන් කළේ “2015 අවසානයේදී ගැටුම් සහ ප්‍රචණ්ඩත්වය හේතු කොට ගෙන ලොවපුරා අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් මිලියන 40.8ක් සිටි බවයි. 2015 අවසානයේදී ආපදාවන්ගෙන් අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ සංඛ්‍යාව පිළිබඳ දත්ත නොමැත.”² වසරකට පෙර අභ්‍යන්තර අවතැන්වීම් නියාමන මධ්‍යස්ථානය IDMC විසින් “ගැටුම් සහ ප්‍රචණ්ඩත්වය හේතු කොට ගෙන අභ්‍යන්තර අවතැන් වූවන් ලෙස හඳුනාගෙන ඇති පුද්ගලයින්ගේ සංඛ්‍යාව වසරින් වසර අඛණ්ඩව වර්ධනය වී 1998දී මිලියන 19.3 සිට 2014 අවසානය වන විට එය මිලියන 38 දක්වා වැඩි වී ඇත.”³ බවට අදහස් දක්වා ඇත.

අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ මැතිවරණ සහභාගිත්වය තුළින් සහභාගිත්වය, ප්‍රත්‍යක්‍ෂකලනය වර්ධනය කරන අතර කොන් කිරීම වලක්වනු ලබයි. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ දේශපාලනික හඬ සංවාද සඳහා සහ අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් වෙනුවෙන් ප්‍රතිපාදන, සේවා සහ විසඳුම් සම්බන්ධයෙන් විශේෂයෙන් වැදගත් වන අතර, එය පිළිබඳව රජය වඩාත් විනිවිදවීම අවශ්‍ය කෙරේ. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ (IDPs) මැතිවරණ සහභාගිත්වය බෙදුණු සමාජ ප්‍රතිසංඛ්‍යාත සඳහා වැදගත් මාධ්‍යයකි. මුල් ප්‍රදේශය, වර්තමාන ස්ථානය හෝ අනාගත පදිංචි කිරීමේ ස්ථානය තුළ මැතිවරණ අයිතීන් ආරක්ෂා කිරීම අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් සඳහා කල්පවත්නා විසඳුමක මූලික සංරචකයකි.

කෙසේවෙතත්, පහත සඳහන් නීති මගින් ලබාදෙන මූලික මානව හිමිකම් වන විවෘත මැතිවරණ හිමිකම් පිළිබඳ තත්ත්වාකාරයෙන් අවබෝධ කර ගැනීම දේශපාලන සහ ප්‍රායෝගික අභියෝගවලට සම්බන්ධ විය හැක. මෙම පත්‍රිකාව තුළ සාකච්ඡා කරන ප්‍රායෝගික අභියෝගවලට දුරාවාර පිළිබඳ වැඩිවන අවදානම සහ මැතිවරණ පරිපාලනය සඳහා සෑමවිටම අවශ්‍ය කෙරෙන අමතර මූල්‍යකරණය ඇතුළත්ය. මැතිවරණ ක්‍රම සඳහා අන්තර් ජාතික පදනම (IFES) විසින් හඳුනාගත් දේශපාලනික සංවේදීතාවලට පහත දේ ඇතුළත්ය :

- පිළිගතහැකි අවතැන්වීම සහ / හෝ ප්‍රදේශය අභිමුඛීය ලෙස පෙනෙන ඡන්ද ස්ථානය වෙනස් කිරීම;
- ඡන්දදායක කොට්ඨාසය වෙනස්කරමින් ඡන්ද කොට්ඨාස ස්ථාන වෙනස් කිරීම සහ විමනිසාම මැතිවරණ ප්‍රතිඵල විභව ලෙස බලපෑම;
- අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් (IDPs) එක් පක්ෂයකට අයත් ලෙස දැකීම සහ විමනිසාම අනෙක් පාර්ශ්වයන්ට ඡන්ද බලය ලබාදීමේ ගැටළු ආමන්ත්‍රණය නොකිරීමට දිරිගැන්වීම නිර්මාණය වීම; සහ,
- අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් ඔවුන්ගේ මුල් ඡන්ද කොට්ඨාසයට ආපසු පැමිණීමට හැකිවීම හෝ නොහැකිවීම පිළිබඳ අවිනිශ්චිතතාව.

අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ මැතිවරණ සහභාගිත්වය සෑමවිටම ප්‍රමුඛ ලෙස බලපානු ලබන්නේ පළමු ස්ථානයෙන් අවතැන්වීමට හේතු වූ දේශපාලනික වාතාවරණයන් වන අතර විමනිසාම දේශපාලන ක්‍රියාවලිය තුළ බෙදීමට සහ විශ්වාසය පළවීමට ඉඩ ඇත. ඇතිවන විවෘත මැතිවරණ අර්බුද මගහැරීම සඳහා, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ අයිතිවාසිකම් පිළිබඳ තීරණ සහ තත්ත්වාකාර විධිවිධාන සඳහා මැතිවරණයට පෙර දේශපාලනික ගිවිසුම් අවශ්‍ය වේ.

සමස්තයක් ලෙස, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ මැතිවරණ සහභාගිත්වය පිළිබඳ දත්ත හෝ පර්යේෂණවල හිඟයක් තිබුණද, තිබෙන දත්තවලින් අවම සහභාගිත්වය පෙන්නුම් කරයි.⁴ සමහර අවස්ථාවල, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට පැහැදිලිවම ඡන්දය සඳහා සම්පූර්ණ නීතිමය අයිතිය නොමැති අතර සමහර අවස්ථාවල බොහෝ කල් ගතවේ. නිදසුනක් ලෙස, අසබයිජානයේ, නාගෝර්නෝ-කාරාබාක්

² IDMC, අභ්‍යන්තර අවතැන්වීම පිළිබඳ ගෝලීය වාර්තාව, 2016 මැයි <http://www.internal-displacement.org/global-report2016/>. තුළින් ලබාගත හැකිය.

³ IDMC, 2015 අභියාචනය, 2015 මාර්තු, සොයාගනු ලැබුවේ <http://www.internal-displacement.org/assets/publications/2015/201506-appeal-en.pdf>.

⁴ නිදසුන සඳහා “වගකීමේ සිට ප්‍රතිචාරය දක්වා : අභ්‍යන්තර අවතැන්වීම සඳහා ජාතික ප්‍රවේශ ඇගයීම” බෑකින්ස් ආයතනය, ආර්ථික විද්‍යාව පිළිබඳ ලන්ඩන් පාසල, 2011, බලන්න. සොයාගනු ලැබුවේ <http://www.brookings.edu/~media/research/files/reports/2011/11/responsibility-response-ferris/from-responsibility-to-responsenov-2011.pdf>.

ගැටුම තුළ අවතැන් වූ අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට අවතැන් වී වසර 20ක් ගතවුවද ඔවුන්ගේ වර්තමාන දිස්ත්‍රික්කය තුළ මැතිවරණ ක්‍රියාවලියට සම්පූර්ණයෙන් සහභාගිවීමට නොහැකි වී ඇත. ඔවුන්ට ඔවුන්ගේ මුල් දිස්ත්‍රික්කය තුළ පමණක් පාර්ලිමේන්තු මැතිවරණවලදී ඡන්දය ලබාදීමට සහ අපේක්ෂකයින් ලෙස ඉදිරිපත්වීමට හැකිය. එසේ වුවත්, මුල් දිස්ත්‍රික්කයේ පදිංචි කල දින සිට, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට ප්‍රාදේශීය නගර සභා මැතිවරණවලට සහභාගිවීමට නොහැකි වේ.⁵ අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට සම්පූර්ණ නීතිමය ඡන්දය ලබාදීමේ අයිතිය ඇති විට, ආදර්ශ වශයෙන් පහල සහභාගිත්වයක් පවතී. නිදසුනක් ලෙස, යුක්රේනයේ 2014 පාර්ලිමේන්තු මැතිවරණයන්හි දී, පහත පරිදි සඳහන් වී ඇත:

“සමස්තයක් ලෙස, ඡන්දදායකයින් 190,200 ක් ඡන්ද ලබාදීමේ ලිපිනය තාවකාලිකව වෙනස් කිරීමට ඉල්ලා තිබුනද, ඉන් 3,600ක් ක්‍රිමියාවලින් වූ අතර 32,800ක් ඩොනෙට්ස්ක් සහ ලුහන්ස්ක් ඔබ්ලාස්ට්වලින් විය. ක්‍රිමියා සහ ඩොනෙට්ස්ක් සහ ලුහන්ස්ක් ඔබ්ලාස්ට්වලින් අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් කෙතරම් ඡන්දදායකයින් සංඛ්‍යාවක් සිටියේද යන්න පිළිබඳව දත්ත ලබාගත නොහැක. නමුත්, ඒ අනුව, මෙම අවස්ථාවේදී, වැඩිහිටි අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ මුළු සංඛ්‍යාව ආසන්න වශයෙන් 287,900 ක් වූ බව ඉන් පෙන්නුම් කරයි. තාවකාලික පදිංචි ස්ථානයේදී අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ ඡන්ද ලියාපදිංචිය සහ එහි ප්‍රතිඵලයක් ලෙස මැතිවරණවල සහභාගිත්වය අඩුමටමක පැවතුණි.”⁶

මෙම පත්‍රිකාවෙන් අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ ඡන්දය ලබාදීම පිළිබඳ සාකච්ඡා කරමින් සහ විපරම් කරමින් මැතිවරණ බලධාරීන් සහ පාර්ශ්වකරුවන් සඳහා සාධාරණ සවිස්තරාත්මක මාර්ගෝපදේශයක් ලබාදීම අරමුණු කරයි. ඉන් අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ මැතිවරණ සහභාගිත්වයට අදාළ වන්නා වූ නීතිමය සහ ප්‍රයෝගික ගැටළු ආවරණය කරන අතර, පහත කරුණු පිළිබඳ දළ විශ්ලේෂණයක් ලබා දේ : 1) ජාත්‍යන්තර නීතිමය බැඳීම් සහ සම්මත, 2) මෙහෙයුම් ගැටළු සහ යහපත් ව්‍යවහාර පිළිබඳ උදාහරණ, 3) නීති, ප්‍රතිපත්ති සහ මෙහෙයුම් සැලසුම් සංවර්ධනය, 4) සිවිල් සමාජයේ සහ ජාත්‍යන්තර ප්‍රජාවගේ කාර්යභාරය, සහ 5) අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ ඡන්දය ලබාදීම වර්ධනය සඳහා නිර්දේශ. මූලාශ්‍ර මාර්ගෝපදේශයක්ද සම්පාදනය කොට අමුණා ඇති අතර එයට විවිධ වර්ගයේ පොදු ප්‍රකාශන සහ රටවල සිද්ධි වාර්තා ඇතුළත්ය. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට ඡන්දදායකයින් මෙන්ම අපේක්ෂකයින් ලෙස වැදගත්කම ලබා දේ.

අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ මැතිවරණ සහභාගිත්වය සඳහා ජාත්‍යන්තර නීතිමය බැඳීම් සහ සම්මත

අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් සාමාන්‍යයෙන් ඔවුන් අවතැන් වී ඇති රටේ පුරවැසියන් වන අතර, එමනිසාම, මානව හිමිකම් පිළිබඳ විශ්ව ප්‍රකාශනය (UDHR) සහ සිවිල් සහ දේශපාලන හිමිකම් පිළිබඳ ජාත්‍යන්තර සම්මුතිය (ICCPR), මෙන්ම ජාතික නීති පද්ධතිය ඇතුළුව මානව හිමිකම් ලේඛන තුල පොදුවේ ලබාදෙන පරිදි ඔවුන්ට මැතිවරණ සහභාගිත්ව අයිතිවාසිකම් ඇත. මෙවැනි සහ අනෙකුත් ජාත්‍යන්තර ලේඛනවල අවතැන් වූ ජනතාව නියමාකාරයෙන් නියෝජනය කෙරෙන සියලුම කණ්ඩායම්වල කාන්තා, සුළු ජනකොටස්, ආබාධිත පුද්ගලයින්ගේ අයිතිවාසිකම් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා බැඳීම් ඇතුළුව කොන් නොකිරීමේ බැඳීමද ඇතුළත්ය. මැතිවරණ අයිතිවාසිකම් නිදහස් කිරීමට අවසර ලබාදෙන අතරම, මෙය යුක්ති සහගත හේතුවක් විය යුතුවක් මෙන්ම සහ සමානුපාතිකද විය යුතුය. ICCPR හි බලය සහිත අර්ථවිවරණ සහ අනෙකුත් ගිවිසුම්වලින් පුරවැසියන්ට විශේෂ දුෂ්කරතා ජයගත හැකි බව සහ ඔවුන්ගේ අයිතිවාසිකම් ක්‍රියාත්මක කරන බව සහතික කිරීම සඳහා රාජ්‍යන් විසින් ඵලදායී සහ ධනාත්මක ක්‍රියාමාර්ග ගැනීමට අවශ්‍ය බව දැන්වා ඇත. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ මැතිවරණ සහභාගිත්වය සම්පූර්ණයෙන් ලෙස මැතිවරණ ක්‍රියාවලියට නියම වශයෙන්

⁵ “වසර විස්සක කාලයක් ඔබට අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයෙක් විය හැකිදැයි” යුලියා ගුරයේවා- අලියේවා සහ ටබ්බි හු-සෙයිනෝ, බෑකින්ස් ආයතනය. අභ්‍යන්තරව අවතැන්වීම පිළිබඳ ආර්ථික විද්‍යා ව්‍යාපෘතිය පිළිබඳ ලන්ඩන් පාසල, 2011 දෙසැම්බර්. සොයාගැනු ලැබුවේ https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/12_idp_host_communities_azerbaijan.pdf.

⁶ “අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් සහ යුක්රේනයේ හමුදා ගැටුම යටතේ මැතිවරණ” ඩොරොටා වෙරොනිකා ක්‍රයිස්නෝවිස්කා සහ හිකා පලගුටා, සරණාගත අධ්‍යයන පිළිබඳ පරිච්ඡේදය, 2016 ජූනි.

තර්ජනයක් වුවද, සහභාගිත්වය වැඩි කිරීම සඳහා විශේෂ ක්‍රියාමාර්ග ගත යුතුය. දේශපාලනිකව බැඳුණු විවිධ ලේඛන අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ මැතිවරණ අයිතිවාසිකම් සම්බන්ධයෙන් වඩාත් පැහැදිලි වන අතර, විශේෂයෙන් අභ්‍යන්තර අවතැන්වීම පිළිබඳ උපදේශාත්මක මූලධර්ම මගින් 2006 සහ 2009 යුරෝපීය ප්‍රකාශ පිළිබඳ කවුන්සිලය කළ පරිදි, රාජ්‍ය කටයුතුවල සෑම මට්ටමකදීම අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ සම්පූර්ණ සහභාගිත්වය සඳහන් කර ඇත.⁷

සිවිල් සහ දේශපාලන හිමිකම් පිළිබඳ ජාත්‍යන්තර සම්මුතිය (ICCPR) හි 25 ව්‍යවස්ථාවේ මෙසේ සඳහන් වේ:

“සෑම පුරවැසියෙක්ටම කිසිදු විශේෂයක් නොමැතිව සහ කිසිදු අයුක්ති සහගත සීමාවන්ගෙන් තොරව, (අ) පොදු කටයුතු සිදු කිරීමේදී සෘජුව හෝ නිදහස්ව තෝරාගත් නියෝජිතයෙක් තුළින් සහභාගිවීමට, (ආ) ඡන්ද දායකයාගේ කැමැත්ත නිදහස්ව ප්‍රකාශ කිරීම සහතික කරමින්, ඒකීය සහ සමාන ඡන්ද බලයක් වන සහ රහසිගත ඡන්ද පත්‍රිකාවක් මගින් පවත්වනු ලබන සැබෑ සහ කලින් කළ පවත්වනු ලබන මැතිවරණවලදී ඡන්දය ලබාදීමට සහ තෝරා පත් කර ගනු ලැබීමට, (ඇ) සමානාත්මතාව පිළිබඳ පොදු නියමය පරිදි ඔහුගේ රටෙහි රාජ්‍ය සේවාවන්ට ප්‍රවේශය ලබාගැනීමට අයිතිය සහ අවස්ථාව සතු වේ.”

25 ව්‍යවස්ථාවේ පැහැදිලිවම “අයිතිය සහ අවස්ථාව,” පිළිබඳ සඳහන් කර ඇති අතරම අයිතිවාසිකම් ප්‍රායෝගිකව මුදාහැරීම පිළිබඳ අවධාරණයක් ඇත. ICCPR ගිවිසුම් ආයතනය වන, මානව හිමිකම් කමිටුව අවධාරණය කරන්නේ “ඡන්දය ලබාදීමට හිමිකම ඇති සියලුම පුද්ගලයින්ට එම අයිතිය ක්‍රියාත්මක කිරීමට හැකියාව ඇති බව තහවුරු කිරීම සඳහා රාජ්‍යයන් එලදායී ක්‍රියාමාර්ග ගත යුතු බවයි.”⁸ කමිටුව සටහන් කරන්නේ “ඡන්දය ලබාදීමට හිමිකම ඇති සියලුම පුද්ගලයින්ට එම අයිතිය එලදායී ආකාරයෙන් ක්‍රියාත්මක කිරීම අවහිර කරන නිදහසට බාධා කිරීම වැනි විශේෂිත දුෂ්කරතා ජයගැනීමට ධනාත්මක ක්‍රියාමාර්ග ගතයුතු බවයි.”⁹ එමනිසා, තමන්ගේ නිවසින් බැහැරව පිටත් වීමට බලකිරීම වැනි විශේෂිත දුෂ්කරතාවන්ට මුහුණපාන අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ සහභාගිත්වය ශක්තිමත් කිරීමට අමතර ක්‍රියාමාර්ග ගැනීම රජයේ වගකීමක් බව අවබෝධ කරගත හැකිය.

සිවිල් සහ දේශපාලන හිමිකම් පිළිබඳ ජාත්‍යන්තර සම්මුතියෙහි (ICCPR) කොන් කිරීමෙන් ආරක්ෂා කිරීම අවශ්‍ය කරන කොන් නොකිරීමට අදාළ පොදු බැඳීමිද අඩංගුය.¹⁰ අනෙකුත් ගිවිසුම් සහය පිළිබඳ විශ්ව මට්ටම් සමඟ, විශේෂයෙන් අවතැන් වූ ජනතාව නියමාකාරයෙන් නියෝජනය කෙරෙන සියලුම කණ්ඩායම්වල කාන්තා, සුළු ජනකොටස්, ආබාධිත පුද්ගලයින් ඇතුළු අවදානමට ලක්වීය හැකි කණ්ඩායම් පැහැදිලිවම තවදුරටත් ආරක්ෂා කරයි.¹¹ මෙවැනි ගිවිසුම් යථා තත්ත්වයෙන් සමාන සහභාගිත්වය සඳහා විශේෂ ක්‍රියාමාර්ග පිළිබඳ අවධාරණයක් සිදු කරයි.

සිවිල් සහ දේශපාලන හිමිකම් පිළිබඳ ජාත්‍යන්තර සම්මුතියේ (ICCPR) 25 ව්‍යවස්ථාව මගින් දේශපාලන අයිතිවාසිකම් “යුක්තිසහගතනම්”, ඒවායේ සමහර නිදහස් කිරීම් හඳුනා ගනී.¹² පොදුවේ ගිවිසුම් බැඳීමිද

⁷ වැඩි විස්තර සඳහා, “ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය සහ අවතැන්වීම : දේශපාලන සහභාගිත්ව හිමිකම්, විශේෂයෙන් ඡන්දය ලබාදීමේ සහ තේරීමට ඇති අයිතිය”, ග්‍රාස් සහ මුනි, ජාත්‍යන්තර නීතිය පිළිබඳ ඇමෙරිකානු සමාජය, 2007. සොයා ගනු ලැබුවේ http://www.geneseo.edu/~iomp/press/grace_mooney_IDP_participation.pdf.

⁸ එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කමිටුව පොදු අදහස් 25, පරිච්ඡේදය 11.

⁹ එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කමිටුව පොදු අදහස් 25, පරිච්ඡේදය 12.

¹⁰ ICCPR, 26 ව්‍යවස්ථාවල “සියලුම පුද්ගලයින් නීතිය ඉදිරියේ සමාන වන අතර කිසිදු කොන් කිරීමක් නොමැතිව නීතිය ඉදිරියේ සමාන ආරක්ෂාවට හිමිකම ඇත. මේ සම්බන්ධයෙන්, නීතිය යම් කොන්කිරීම් තහනම් කරනු ලබන අතර ජාතිය, වර්ණය, ලිංගය, භාෂාව, ආගම, දේශපාලන හා වෙනත් මතවාද, ජාතික සහ සමාජ මූලය. දේපල, උපත හෝ වෙනත් තත්ත්වයන් වැනි යම් පසුබිමක් මත කොන් කිරීමට එරෙහිව සමාන සහ එලදායී ආරක්ෂාව සියලුම පුද්ගලයින්ට සහතික කෙරේ.”

¹¹ කාන්තාවන්ට එරෙහි සියලු ආකාරයේ කොන්කිරීම් තුරන් කිරීම පිළිබඳ සම්මුතිය (CEDAW), සියලුම ආකාරයේ ජනවාර්ගික කොන් කිරීම (CERD) තුරන් කිරීම පිළිබඳ සම්මුතිය සහ ආබාධිත පුද්ගලයින්ගේ අයිතිවාසිකම් පිළිබඳ සම්මුතිය (CRPD). ICCPR දැනට රාජ්‍ය 167කින්, CEDAW 189 කින්, CERD 177කින් සහ CRPD 164 කින් වලංගු කර /අනුමත කර ඇත.

¹² නිදසුන සඳහා පොදු අදහස් 25 බලන්න, ගිවිසුම් නියාමන ආයතනය විසින් ICCPR 25 ව්‍යවස්ථාව පිළිබඳ බලය සහිත අර්ථ නිරූපනය මගින් සඳහන් කරන්නේ “පුරවැසියන් විසින් මෙම (25 ව්‍යවස්ථාව) අයිතිවාසිකම් ක්‍රියාත්මක කිරීම නීතිය විසින් ස්ථාපිත කරන සහ විෂයමූලික සහ යුක්තිසහගත වන පසුබිම මත හැර අන්තිටුවීම හෝ ඉවත් කිරීමට නොහැක.” එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කමිටුව පොදු අදහස් 25, පරිච්ඡේදය 4.

අගය අඩුවීම, විෂය මූලික, කොන් නොකරන, හීනානුකූල අරමුණක් වෙනුවෙන් පනවන ලද, හීනියේ ඊරිය සහ සම්මුතිය සමඟ ගැලපේනම් සහ සමානුපාතිකනම්, පිළිගතහැකි බවට සැලකිය හැකිය. මේ අනුව, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ මැතිවරණ අයිතිවාසිකම් පිළිබඳ සීමාකිරීම මැතිවරණයක සමස්ත සාධාරණත්වය පවත්වා ගැනීම වැනි හීනානුකූල හේතුවක් සඳහා අවශ්‍ය විය හැකි අතර සමානුපාතික වීමටද අවශ්‍ය විය හැකිය. එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කමිටුව සහ මානව හිමිකම් සභාවේ හීනි විද්‍යාව සහ අදහස්වලින් ICCPR 25 ව්‍යවස්ථාව ඉටුකිරීම සඳහා රජයේ පාර්ශ්වයේ වැදගත්කම සඳහන් කරයි.¹³

ජාත්‍යන්තර ගිවිසුම්වල සහ ඒවායේ බලය සහිත අර්ථකථනයන්හි අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් පිළිබඳ පැහැදිලි යොමුකිරීමේ හිඟයක් පැවතියද,¹⁴ මෙය පරිනාමනය වන ජාත්‍යන්තර හීනියකි. විශේෂයෙන්, මෂකාලීන අප්‍රිකානු සංගමයේ කලාපීය ගිවිසුම් විශේෂ විධිවිධාන අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ මැතිවරණ අයිතිවාසිකම් සඳහා සිදුකරන ලදී. කම්පලා සම්මුතිය¹⁵ පැහැදිලිවම රාජ්‍ය පාර්ශ්වයන්ට බලකර සිටියේ “තමන්ගේ රටේ ජාතිකත්වය තුළ පුරවැසියන් වන අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට ඔවුන්ගේ සිවිල් හා දේශපාලන අයිතිවාසිකම් විශේෂයෙන් රාජ්‍ය සහභාගිත්වය, ඡන්දය ලබාදීමේ අයිතිය සහ රජයේ තනතුරකට තෝරා පත් කර ගැනීමේ අයිතිය තුක්තිවිදින බව සහතික කිරීමට අවශ්‍ය ක්‍රියාමාර්ග ගත යුතු බවයි.”¹⁶

විමෝච, විවිධ දේශපාලන ලේඛණ පැහැදිලිවම අභ්‍යන්තර අවතැන්වීම ආවරණය කෙරෙන ප්‍රධාන ජාත්‍යන්තර ගිවිසුම වන “අභ්‍යන්තර අවතැන්වීම පිළිබඳ මාර්ගෝපදේශ මූලධර්ම” ඇතුළුව අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ මැතිවරණ අයිතිවාසිකම් 2005 එක්සත් ජාතීන්ගේ ලෝක සමූහය විසින් අනුමත කරන ලදී. මූලධර්ම 22 (1) (අ) හි මෙසේ සඳහන් වේ: “අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් කඳවුරුවල පිවිත්වුවද, නොවුවද, (අ) ඡන්දය දීමේ සහ රාජ්‍ය සහ රාජ්‍ය කටයුතුවලට සහභාගිවීමේ අයිතිය ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා අවශ්‍යවන මාධ්‍යයන්ට ප්‍රවේශවීමේ අයිතිය ඇතුළුව පහත හිමිකම් තුනක් විඳීමේදී ඔවුන්ගේ අවතැන්වීමේ ප්‍රතිඵලයක් ලෙස ඔවුන් කොන් නොකළ යුතුය.” විය මූලධර්ම 29 (1) මෙසේ සඳහන් වේ : “තමන්ගේ නිවාසවලට හෝ සුපුරුදු වාසස්ථාන ස්ථානවලට ආපසු පැමිණි හෝ රටෙහි වෙනත් ප්‍රදේශයක නැවත පදිංචි කර ඇති අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් ඔවුන් අවතැන් වීමේ ප්‍රතිඵලයක් ලෙස කොන් නොකළ යුතුය. ඔවුන්ට සෑම මට්ටමකදීම රජයේ කටයුතුවලට සම්පූර්ණයෙන් සහ සමාන ආකාරයෙන් සහභාගිවීමට හිමිකම ඇති අතර රාජ්‍ය සේවය සඳහා සමාන ප්‍රවේශය ඇත.”¹⁷

යුරෝපා කමිටුවේ අමාත්‍යවරුන්ගේ කවුන්සිලය 2006දී සඳහන් කළේ: “සාමාජික රාජ්‍ය විසින් අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට ඔවුන්ගේ ඡන්දය ලබාදීමේ අයිතිය ජාතික, ප්‍රාදේශීය හෝ පළාත් පලාන මැතිවරණවලදී වලදායීව ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා ඔවුන් ශක්තිමත් කරන බව සහතික කිරීමට සහ මෙම අයිතිය ප්‍රායෝගික ස්වභාවයේ බාධාවන් මගින් කඩ නොකරන බව සහතික කිරීම සඳහා සුදුසු හීනිමය සහ ප්‍රායෝගික ක්‍රියාමාර්ග ගත යුතු බවයි.” 2009 දී යුරෝපා කවුන්සිලයේ පාර්ලිමේන්තු සභාව අමාත්‍යවරුන්ගේ

¹³ නිදසුනක් ලෙස. 2004 දී කොලොම්බියාව පිළිබඳ නිරීක්ෂණය අවසන් කරමින්, මානව හිමිකම් කමිටුව අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් ඔවුන්ගේ සිවිල් අයිතිවාසිකම් විශේෂයෙන් ඡන්දය දීමේ අයිතිය ක්‍රියාත්මක කිරීමේදී ඔවුන් විසින් මුහුණපාන දුෂ්කරතා සම්බන්ධයෙන් එහි අදහස් ප්‍රකාශ කළේය. අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට 25 ව්‍යවස්ථාවෙන් සහතික කරන අයිතිය ක්‍රියාත්මක කළ හැකි බව සහතික කිරීම සඳහා රාජ්‍ය විසින් අවශ්‍ය පියවර ගත යුතුය.” එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කමිටුව, අවසාන නිරීක්ෂණය, 2004, (CCPR/CO/80/COL), කරුණු 19. මෙයට සමානව, 2009 දී, කොන්ගෝව පිළිබඳ මානව හිමිකම් කමිටු වාර්තාවක් සඳහන් කළේ “මොනුක් සහ අනිකුත් හවුල්කරුවන් සමඟ සහයෝගීත්වයෙන්, ජාතික මැතිවරණ කොමිසම අවතැන්වූවන් ඡන්දදායකයින් ලෙස ලියාපදිංචි කිරීම සහතික කළ යුතු අතර, අවතැන්වූවන්ට සැබැවින්ම ඔවුන්ගේ දේශපාලන අයිතිවාසිකම් ක්‍රියාත්මක කිරීමට හැකි බව සහතික කිරීමට (උදා- නොපැමිණි ඡන්දය ලබාදීම පිළිබඳ විධිවිධාන තුළින්) සහය ලබාදිය යුතුය.” මානව හිමිකම් කමිටුව /10/59 (තාක්ෂණික සහයෝගය සහ හැකියා ගෙඩනැගීම, 2009 පිළිබඳ හවුල් වාර්තාව).

¹⁴ 1996 දී, ජාතිවාදීව වෙනස් ලෙස සැලකීම තුරන් කිරීම පිළිබඳ කමිටුවේ ව්‍යාතිරේකය සමඟ, ආපසු පැමිණීම යන අර්ථයෙන් අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ ඡන්ද අයිතිය සඳහන් කරන ලදී. සරණාගතයින් සහ ආබාධිත පුද්ගලයින් පිළිබඳ සම්මුතියේ 5 වන ව්‍යවස්ථාවේ පොදු නිර්දේශ XXII, ජාතිවාදීව වෙනස් ලෙස සැලකීම තුරන් කිරීම පිළිබඳ කමිටුව, 1996

¹⁵ කම්පලා සම්මුතිය ලෙස හඳුන්වන, අප්‍රිකාවේ අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් ආරක්ෂා කිරීම සහ සහයෝගය සඳහා සම්මුතිය. මෙම සම්මුතිය 2012 දෙසැම්බර් හි ක්‍රියාත්මක වූ අතර, මෙම වාර්තාව ලියන අවස්ථාවේදී රටවල් 40 ක් විසින් අත්සන් කොට ඇති අතර අප්‍රිකානු සංගමයේ සාමාජික රටවල් 25ක් අනුමත කොට ඇත. සොයා ගනු ලැබුවේ <http://www.unhcr.org/4ae9bede9.html>.

¹⁶ අප්‍රිකාවේ අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් ආරක්ෂා කිරීම සහ සහයෝගය සඳහා සම්මුතිය. ව්‍යවස්ථාව 9(2).

¹⁷ <http://www.ohchr.org/EN/Issues/IDPersons/Pages/Standards.aspx> බලන්න.

කම්පුච නිර්දේශ කරනු ලැබුවේ “අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට ඡන්ද ලියාපදිංචි කිරීමේ මාර්ග හෝ නොපැමිණි ඡන්ද පත්‍රිකා වැනි විශේෂ ක්‍රියාමාර්ග අවශ්‍ය කෙරෙන ඡන්දය දීමේ අයිතිය හෝ මැතිවරණ සඳහා පෙනී සිටීම ඇතුළුව රාජ්‍ය කටයුතුවල සෑම මට්ටමකම සහභාගිවීමට ඔවුන්ගේ අයිතිය ක්‍රියාත්මක කළ හැකි බව සහතික කිරීම.”¹⁸ යුරෝපයේ ආරක්ෂාව සහ සහයෝගය සඳහා සංවිධානය (OSCE) නිර්දේශ කරනු ලැබුවේ “OSCE’s මැතිවරණ නිරීක්ෂණ කාර්යය තුළ අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ ඡන්ද අයිතිය පිළිබඳ විශේෂ අවධානය තහවුරු කිරීම, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ ඡන්ද හැකියාව නියාමනය කිරීම සහ දේශපාලන අයිතිය සඳහා ඔවුන්ගේ අයිතිය සම්පූර්ණයෙන් ක්‍රියාත්මක කිරීම සහතික කිරීමට ප්‍රතිසංස්කරණ ප්‍රවර්ධනය කිරීම.”¹⁹

මෙහෙයුම් ව්‍යවහාර සහ ගැටළු

මැතිවරණ සාධාරණත්වය පිළිබඳ ගැටළු

ඉහත කරුණු කෙරෙහි යොමු වූ ජාත්‍යන්තර සම්මත මැතිවරණ සහභාගිත්වය තුළ අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් මුහුණපාන විශේෂ දුෂ්කරතා ආමන්ත්‍රණය කරන ආකාරය සහ ගතහැකි විශේෂ ක්‍රියාමාර්ග පිළිබඳව රාජ්‍යයන් වෙත පුළුල් ඉම් රේඛාවක් ලබා දේ. විවැනි විශේෂ ක්‍රියාමාර්ගවලට අඩු අනුල්ලංඝනීය ලියවිලි අවශ්‍යතා, ඡන්ද කොට්ඨාසය වෙනස් කිරීම සඳහා පහසු යාන්ත්‍රණ, සහ / හෝ නොපැමිණි ඡන්ද වැඩපිළිවෙල ඇතුළත් කළ හැකිය. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් සඳහා හෝ පුළුල් ජනතාවක් සඳහා මේවාට එකඟ විය හැකිය.

විවැනි පහසු වැඩපිළිවෙල ඡන්දය ලබාදීම සඳහා අවස්ථාව වැඩි කරයි. එසේවුවත්, වංචාව පිළිබඳ අවදානම් සහ ජනතාවගේ කැමැත්තට බලපාන නිර්ව්‍යාජ මැතිවරණයකට සියලුම ඡන්දදායකයින්ගේ අයිතිය සමටයට පත්කරන මැතිවරණ ක්‍රියාවලියේ සමස්ත සාධාරණත්වය දුර්වල කිරීම සිදුවිය හැකිය. නිදසුනක් ලෙස, අනන්‍යතාව සහ යෝග්‍යතාව ඔප්පු කිරීමට අඩුකළ ලියවිලි අවශ්‍යතා පුද්ගලාරූඪනය සහ බහු ලියාපදිංචිය / ඡන්දය පිළිබඳ අවදානම වැඩි කරයි. එමෙන්ම, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ පැමිණිලි සහ අභියාචනා ඡන්දය ගණන් කරනු ලබන (මුල් ඡන්ද කොට්ඨාශයට යාම අවශ්‍ය කරන) ඡන්ද කොට්ඨාශයෙහි ගොණු කිරීම අවශ්‍ය වන්නේනම් ඔවුන්ට ඒ සඳහා අවස්ථාව අඩු වනු ඇත.

අවතැන් වූ ඡන්දදායකයින් අවතැන් නොවූ පුරවැසියන්ට වඩා හැසිරවීමේ අවධානමට නිතරම ලක්වේ. නිදසුනක් ලෙස, බොහෝ අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් මූලික රඳා පැවැත්ම සඳහා රාජ්‍ය හෝ රාජ්‍ය නොවන සහය පිළිබඳව දැඩිව විශ්වාසය තබන බැවින් දුෂ්ට දේශපාලන ක්‍රියාකාරීන්ගේ විවෘත සුරාකෂමට මඟ පාදනු ඇත. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගල ප්‍රදේශයන්හි දුක්ෂ ඡන්ද මධ්‍යස්ථාන කාර්ය මණ්ඩලය බඳවා ගැනීම සහ පුහුණු කිරීම මැතිවරණ කළමනාකරණ ආයතනයට ඉතා දුෂ්කර විය හැකිය. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් ඡන්දය ලබාදීම පිළිබඳ විභව සංකීර්ණතා මෙය දෙගුණ කරනු ලබන අතර ගණන් කිරීමේ ක්‍රියාවලි විෂමතා පිළිබඳ අවදානම වැඩි කළ හැක. පක්ෂ අවම ලෙස සංවිධානය වී ඇත්නම් අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් සඳහා ඡන්ද මධ්‍යස්ථාන සෑමවිටම අඩු පරීක්ෂාව මගින් වංචාව පිළිබඳ අවදානමද වැඩි කරන අතර විමහිසාම, ඡන්ද මධ්‍යස්ථාන තුළ සහ ක්‍රියාවලිය නියාමනය කිරීම සඳහා වගුගත කරන කාලය තුළ නියෝජිතයින් ලබා ගැනීම අවම මට්ටමක පවතී. එමෙන්ම, විශේෂයෙන් ආරක්ෂක ගැටළු ඇත්නම්, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගල ප්‍රදේශයන් හි සේවය කිරීම සඳහා අවතැන්වූවන් අතරින් බඳවා ගැනීමට හෝ ස්වේච්ඡා සේවකයින් ලබාගැනීම පුරවැසි නිරීක්ෂණ ණ්ඩායම්වලට ඉතා දුෂ්කර විය හැක. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ ඡන්ද ස්ථාන ලබාගැනීම දුෂ්කරනම් හෝ අධි ආරක්ෂිත අවදානම් සහිත වන්නේනම් එහි අඩු මාධ්‍ය පරීක්ෂාව තිබිය හැකිය.

¹⁸ නිර්දේශය 1877 (2009), “යුරෝපයේ අමතක කළ පුද්ගලයින් : දිගුකාලීනව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ මානව හිමිකම් ආරක්ෂා කිරීම,” 15.3.12. සොයාගනු ලැබුවේ <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17759&lang=en>.

¹⁹ OSCE අතිරේක මානව පරිමාණ රැස්වීම “අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්”, අවසන් වාර්තාව, 2004. සොයාගනු ලැබුවේ <http://www.osce.org/odihr/38887?download=true>.

අවම කිරීමේ විවිධ ක්‍රියාමාර්ග වංචාව පිළිබඳ අවදානම අඩු කිරීමට ගත හැකිය. මේවාට විනිවිදභාවය වැඩි කිරීම (හිඳසුනක් ලෙස ක්‍රියාපටිපාටි සහ ප්‍රතිඵල පිළිබඳ කාලීනව තොරතුරු බෙදා හැරීම), ඉහළ මට්ටමේ පරීක්ෂාවක් තිබීම (හියෝප්තයින්, නිරීක්ෂකයින් සහ මාධ්‍ය මගින්), ඵලදායී මැතිවරණ ආරාධිත යාන්ත්‍රණ ස්ථාපිත කිරීම, සහ මැතිවරණ වැරදි ප්‍රවණ්ඩත්වයන් සඳහා දඬුවම් පැනවීම ඇතුළත්ය. ප්‍රායෝගික දඬුවම් වංචාව වැලැක්වීමේදී ඵලදායී විය හැක. හිඳසුනක් ලෙස, තාවකාලික මැතිවරණ කොමිසමේ හිතී සහ රෙගුලාසි බලගැන්වීමේ යාන්ත්‍රණයක් ලෙස, මැතිවරණ අභියාචනා උප කොමිසම (EASC) පිහිටුවනු ලැබූ අවස්ථාවේදී පක්ෂ ලැයිස්තුවෙන් අපේක්ෂකයින් ඉවත් කිරීම 1996 දී බොස්නියාවේ දී OSCE විසින් ක්‍රියාත්මක කරන ලදී.²⁰ මැතිවරණයක සෑම අවස්ථාවකම ශක්තිමත් පුරවැසියන් සහ ජාත්‍යන්තර නිරීක්ෂණ මෙන්ම මාධ්‍ය පරීක්ෂාවට මැතිවරණ වංචාවන්ට බාධා කිරීමේදී සහ විෂමතා හඳුනා ගැනීමේදී වැදගත් කාර්යභාරයක් ඉටු කළ හැක.

විවේචන වැලැක්වීමේ ක්‍රියාමාර්ග පරීක්ෂාකාරීව ක්‍රියාත්මක නොවේනම්, ක්‍රියාවලියේ සමස්ථ සාධාරණත්වය අවදානමට ලක්විය හැක. අසබැසිජානයේ 2000 පාර්ලිමේන්තු මැතිවරණවලදී, ක්‍රියාවලියේ සාධාරණත්වය සහ නිරවද්‍යතාව පිළිබඳ ප්‍රශ්න අසමත් දේශීය නියාමනයේ නොපැමිණීම පිළිබඳ කරුණු දක්වමින් මැතිවරණ ක්‍රියාවලියේ විනිවිදභාවය පිළිබඳ පාර්ශ්වකරුවන් ප්‍රශ්න කළහ.²¹

IFES විසින් සාධාරණත්වය පිළිබඳ ගැටළු ඇගයීමට සහ විසඳුම් සංවර්ධනය කිරීමට විශ්ව මෙවලමක් සංවර්ධනය කොට ඇත. සම්පූර්ණ මැතිවරණ ක්‍රියාවලිය යන අර්ථයෙන්, මැතිවරණ සාධාරණත්ව ඇගයීමේ (EIA) ක්‍රමවේදය විශේෂයෙන් අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් මැතිවරණ ක්‍රියාවලියේ සාධාරණත්වයට තර්ජනය නොවන ඵලදායී ආකාරයෙන් ඡන්ද බලය පාවිච්චි කිරීම පිණිස අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ මැතිවරණ සහභාගිත්වය තුළින් ඇතිවන සාධාරණත්වය පිළිබඳ ගැටළු ආමන්ත්‍රණය කරයි.

පදිංචිය පිළිබඳ අවශ්‍යතා

ඡන්දය සඳහා අයිතිය සහ මැතිවරණයට පෙනී සිටීම සඳහා ඡන්ද කොට්ඨාසයක පදිංචිවීම යන කොන්දේසිය අදාළ ජනතාවගේ කැමැත්ත පිළිබිඹු කරන ඡන්ද ප්‍රතිකාවලට මග පාදන බැවින් සහ එම ඡන්ද කොට්ඨාසයේම තමන් පිවිසීම වන බැවින් ඡන්ද කොට්ඨාසයේ අවශ්‍යතා පිළිබඳව මනා අවබෝධයක් අපේක්ෂකයාට ඇති බැවින් පොදුවේ පිළිගතහැකි සීමා කිරීමක් ලෙස දැකිය හැක. කෙසේවෙතත්, විවේචන කොන්දේසියක් සෑමවිටම අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් ඔවුන්ගේ මුල් ඡන්ද කොට්ඨාසයේම නිත්‍යනුකූලව ලියාපදිංචි කළ හැකි බැවින්, ඡන්ද කොට්ඨාසය වෙනස් කිරීම ප්‍රයෝගික බාධාවන්ට සම්බන්ධ වන බැවින් හෝ ඔවුන් මෑතදී පමණක් විතැන් වී ඇත්නම් බරපතල ලෙස ගැටළු සහගත වේ. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට නීතිමය අයිතිය තිබුණද, මැතිවරණයකට සහභාගිවීමට ප්‍රයෝගික අවස්ථාව අහිමි කරන සහ ඒ නිසාම නියමාකාරයෙන් ඡන්දබලය ක්‍රියාත්මක නොකිරීමට හේතු විය හැකිය.

ICCP’s බලය සහිත අර්ථ නිරූපනය සඳහන් කරන්නේ “පදිංචිය පිළිබඳ අවශ්‍යතා ලියාපදිංචියට අදාළ වන්නේනම්, එය යුක්ති සහගත විය යුතු අතර ඡන්ද අයිතියෙන් නිවාස අභිමිචුවන් පිට කිරීමේ මාර්ගයක් ලෙස නොපැහැවිය යුතුය.”²² අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් නිවාස අභිමිච සිටිනම් සහ එමනිසාම පදිංචිය පිළිබඳ අවශ්‍යතාව මගින් ඉවත් නොකළ යුතු බවට තර්ක කළ හැකිය. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට තවදුරටත් ඔවුන්ගේ මුල් ඡන්ද කොට්ඨාසය තුළ වාසස්ථාන නොමැති වුවද, ඡන්දය ලබාදීම හෝ මැතිවරණය පෙනී සිටීම එහිදී සිදු කළ යුතුය. නැතිනම් ඔවුන්ගේ මැතිවරණ ඡන්ද කොට්ඨාසය වර්තමාන හෝ අනාගත ස්ථානයට මාරු කිරීම අවශ්‍ය වේ. මෙසේ, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් තම ඡන්ද කොට්ඨාසය තුළ පදිංචිව නොසිටිනම් හෝ ප්‍රමාණවත් කාලසීමාවක් සඳහා ඡන්ද කොට්ඨාසය තුළ නොමැතිවුවද ඔවුන් සහභාගි කර ගැනීම සඳහා ඔවුන් වෙනුවෙන් යාන්ත්‍රණයක් සෙවීම රජය සතු වගකීමකි.²³

²⁰ මැතිවරණයන්හි යුධ-බලාත්කාර සංක්‍රමණිකයින්ගේ සහභාගිත්වය පිළිබඳ සිද්ධි අධ්‍යයන, සහභාගිත්ව මැතිවරණ ව්‍යාපෘතිය (PEP), 2003 මැයි.
²¹ අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ ඡන්ද අයිතිවාසිකම් : OSCE කලාපය, වරින් මුහුණ සහ බාල්කීස් ජෙරාග
²² එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කමිටුව පොදු අදහස් 25 පරිච්ඡේදය 11.
²³ පුළුල්ව පිළිගත් වැනිස් කොමිසමේ මැතිවරණ කරුණු සටහන්වල යහපත් ව්‍යවහාරයන් පිළිබඳ සංග්‍රහය, “වාසස්ථානය පිළිබඳ අවශ්‍ය කරන කාලසීමාව මාස හය නොඉක්මවිය යුතුය : වඩා දිගු කාලසීමාවක් ජාතික සුළුතරයන් ආරක්ෂා කිරීමට

අවතැන් වූ ජනතාවට වාසස්ථාන පිහිටුවීමට පමණක් හැකි වන සහ ජාතික බලධාරීන්ගේ අවසරය සහිතව තමන්ගේ වාසස්ථාන ස්ථානය වෙතස් කිරීමට හැකි වන පරිදි සෝවියට් ප්‍රොපිස්කා ක්‍රමය නිල වශයෙන් අවලංගු කිරීමෙන් පසු එය සෑමවිටම යොමු කළේ ඵලදායීව ඡන්දය ලබා නොදීමේ ක්‍රමයක් වශයෙනි. නිදසුනක් ලෙස, ආර්මේනියා සහ අසබයිජානයට අත්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් අවතැන් වී දැක දෙකකට පසුව වුවද, ඔවුන්ගේ වර්තමාන පදිංචි ස්ථානයේ ඡන්දදායකයින් ලෙස ලියාපදිංචි කිරීම දුෂ්කර වී ඇත. එයට සමානවම, යුක්රේනයේ ඡන්ද කොට්ඨාසයක් මාරු කිරීමට සිවිල් ලියාපදිංචිය තුළ වෙනසක් අවශ්‍ය වන අතර අත්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් බහුතර පාර්ලිමේන්තු තරග සහ පළාත් පාලන මැතිවරණ තුළ සහභාගිවීම දුර්වල කරමින් අවශ්‍ය කරන (සහතික කිරීමට ලැබියාවක් නැති ඉඩම් හිමියන් වැනි) ලිපිනය පිළිබඳ බාහිර සහතික කිරීමක් හේතු කොට ගෙන ඉතා නරක ලෙස ලියාපදිංචිය දුෂ්කර විය. මෙයට සමානවම, ජෝර්ජියාවේ ඇබ්කසියා සහ දකුණු ඔසෙටියාහි අත්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් ඡන්දය ලබාදීමෙන් ඉවත් කරනු ලැබුවද දේශීය මැතිවරණවලදී (2011) සහ බහුතර පාර්ලිමේන්තු තරගවලදී (2003) දී සම්පූර්ණ ඡන්ද අයිතිය ලබාදෙන ලදී. ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථා අධිකරණයට අත්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයෙක් සිදුකළ නීතිමය අභියෝගය මෙන්ම ජාත්‍යන්තර විවේචනයෙන් පසුව ප්‍රතිසංස්කරණ සිදුවිය. මෙයට පෙර, අත්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් නව ස්ථානය තුළ නැවත ලියාපදිංචි වී ඇත්නම් සහ ඔවුන්ගේ අත්‍යන්තරව අවතැන් වූ තත්ත්වය අත්හැර ඇත්නම් මිස ඔවුන්ගේ වර්තමාන දිස්ත්‍රික්කයෙහි මැතිවරණ සඳහා සහභාගිවීමට නොහැකි වී ඇත.

අත්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් වාසස්ථාන අවශ්‍යතාව මගින් ඉවත් කරනු නොලබන ක්‍රමයක් පරිස්සම්ව ව්‍යුහගත කිරීම කළ හැකිය. නිදසුනක් ලෙස, බොස්නියාවේ 1996 මැතිවරණ පවත්වනු ලැබුවේ පසුකාලීන මැතිවරණ සඳහා සවිස්තරාත්මක ගමන් මාර්ගයක් සපයන සාමය සඳහා පොදු වැඩපිළිවෙල ගිවිසුමක් (ඩේටෝන් ගිවිසුම) යටතේය. ගිවිසුමෙන් අත්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් ඔවුන්ගේ මුල් දිස්ත්‍රික්කවලට ආපසු පැමිණීම ධෛර්යමත් කිරීමට උත්සාහ ගනු ලැබුවද, අවතැන් වූ ජනතාවට ඔවුන්ගේ වර්තමාන නිවාස, හෝ අනාගත දිස්ත්‍රික්ක තුළ ලියාපදිංචි වී ඡන්දය ලබාදීමේ විකල්පයද ලබා දුන්හ. නොපැමිණ ඡන්දය ලබාදීම වැනි විධිවිධාන අවතැන් වූ ඡන්දදායකයින්ගේ සහභාගිත්වය ශක්තිමත් කිරීම සඳහා සහ “ජනවාර්ගික පවිත්‍රකරණය, ජනතාව ජීවත්වන ස්ථානය, ඔවුන් ඡන්දය ලබාදෙන ආකාරය සහ ස්ථානය සහතික කිරීම සඳහා”²⁴ ස්ථාපිත කරන ලදී. නීතිමය ලේඛන පැහැදිලිවම කැමති මැතිවරණ දිස්ත්‍රික්ක තුළ ලියාපදිංචිවීම සඳහා අවශ්‍යතා සහ ක්‍රියාපටිපාටි නියම කරන ලදී.

ඡන්ද කොට්ඨාසය තේරීම

අත්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට අවශ්‍යයෙන්ම ඔවුන්ගේ ඡන්දය ලියාපදිංචි කරන ස්ථානය පිළිබඳව එනම් ඔවුන්ගේ මුල් ඡන්ද කොට්ඨාසය සහ අවතැන් වූ කාලසීමාව තුළ පදිංචි වර්තමාන ඡන්ද කොට්ඨාසය ලෙස විභවතා දෙකක් ඇත. බොස්නියාවේ පශ්චාත් යුධ 1996-97 මැතිවරණ වැනි විශේෂිත අවස්ථාවන්හි, අනාගත වාසස්ථානය පිළිබඳ ඡන්ද කොට්ඨාසයක් සඳහා විකල්පය ලබාදෙන ලදී. ඡන්දයේ සමානතාව පවත්වා ගැනීම පිණිස, අනෙකුත් පුරවැසියන් මෙන් අත්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ද එක් ඡන්ද කොට්ඨාසයක පමණක් ලියාපදිංචි විය යුතුය. බොහෝ කල්ගතවන අවතැන් වූ අවස්ථාවන්හි අත්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් ඡන්දය ලබා දෙන සහ අපේක්ෂකයෙක් ලෙස පෙනී සිටින ස්ථානය පිළිබඳව කැමැත්ත ඔවුන්ට තිබීම සම්පූර්ණ අර්ථවත් ඡන්දබලයකට අවශ්‍ය වන බවට තර්ක කළ හැකිය.²⁵ මෙම තේරීම අත්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ දේශපාලන සහභාගිත්වය සහ කල්පවත්නා වීසඳුම්වල හැකියාව පෝෂණය කිරීම ලෙස දැකිය හැකිය.

පමණක් අවශ්‍ය විය හැකිය.” කරුණ | 1.1 c iii-iv: iii. නීතිය තුළින් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය සඳහා යුරෝපා කොමිසම ලෙස සාමාන්‍යයෙන් හඳුන්වන, මහද්වීප හතරෙන් සාමාජික රාජ්‍ය 60ක් සහිත වැනිස් කොමිසම.

²⁴ IOM, මැතිවරණයන් හි යුධ-බලාත්කාර සංක්‍රමණිකයින්ගේ සහභාගිත්වය පිළිබඳ සිද්ධි අධ්‍යයන, සහභාගිත්ව මැතිවරණ ව්‍යාපෘති (PEP), 2003 මැයි.

²⁵ නිදසුන් සඳහා බලන්න “අත්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ ඡන්දය ලබාදීමේ හිමිකම්: OSCE කලාපය”, කාලීන පත්‍රිකාව, 2014.- බැක්නින්ස් ආයතනය - පෝන් හෝප්කින්ස් SAIS. සොයාගනු ලැබුවේ https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/20041105_osce.pdf.

එමෙන්ම “අත්‍යන්තරව අවතැන්වීම පිළිබඳ මාර්ගෝපදේශ මුලධර්ම දේශීය නීතියට ඇතුළත් කිරීම : ගැටළු සහ අභියෝග”, 13 පරිච්ඡේදය, ග්‍රාස් සහ මුහි, බැක්නින්ස් - බර්න් ව්‍යාපෘතිය සහ ජාත්‍යන්තර නීතිය පිළිබඳ ඇමෙරිකානු සමාජය, සොයාගනු ලැබුවේ http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2010/1/19-internal-displacement/0119_internal_displacement_complete.pdf.

වැනිස් කොමිසම සටහන් කළේ, “විශේෂ අවස්ථාවක, පුද්ගලයින් ඔවුන්ගේ කැමැත්තට එරෙහිව අවතැන් වී ඇත්නම්, තාවකාලිකව ඔවුන් පෙර පදිංචි ස්ථානයේ පදිංචිකරුවෙක් ලෙස සලකා බැලීමේ හැකියාව ඇත.”²⁶ සිය දිස්ත්‍රික්කයට ආපසු යාමේ අයිතිය සහ වර්තමාන පදිංචි ස්ථානයේ ඡන්දය ලබාදීමේ අයිතිය අනන්‍ය වශයෙන් බහිෂ්කාර නොවන බවට සලකාබැලීම අගයේය.²⁷

අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට ඔවුන්ට පලායාමට බලකරන ලද ඔවුන්ගේ මුල් ඡන්ද කොට්ඨාසයේ ඡන්දය ලබාදීම සඳහා, අඛණ්ඩ සම්බන්ධය පිළිබඳ වාසිය ඇති අතර, එම ප්‍රදේශයෙන් තෝරාගත් නියෝජිතයින් අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට සහයවීමේදී වඩාත් ක්‍රියාකාරී වේ. කෙසේවෙතත්, මුල් ඡන්ද කොට්ඨාසයේ ලියාපදිංචිය සඳහා ආපසු පැමිණීම, ඡන්දය ලබාදීම හෝ තොරතුරු ලබාගැනීම හා අපේක්ෂකයෙක් ලෙස ඉදිරිපත්වීම ප්‍රයෝගිකව දුෂ්කර විය හැකි අතර, සෑමවිටම ආරක්ෂක අවදානමට සම්බන්ධ විය හැක. මෙසේ, යථාතත්වයෙන් නොපැමිණි ඡන්දය ලබාදීමේ වැඩපිළිවෙල සහභාගිත්වය ශක්තිමත් කිරීම සඳහා අවශ්‍යතාවක් බවට පත්වේ. යම් තෝරාගත් අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගල නියෝජිතයෙක් එම දිස්ත්‍රික්කය තුළ පිවිත් නොවේනම් කටයුතු කිරීම දුෂ්කර විය හැකි අතර, එය අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් මුල් ඡන්ද කොට්ඨාසය සඳහා තේරී පත්වීම දුර්වල කළ හැකිය.

අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් වර්තමානයේ පදිංචි දිස්ත්‍රික්කය තුළ ඡන්දය සඳහා ලියාපදිංචිවීම, තේරී පත්වීම සඳහා ඵලදායී වශයෙන් ඉඩදීම මගින් බොහෝ කල්ගතවන අවතැන්වීම වැනි අවස්ථාවල අවතැන් වූ ජනතාවගේ ඡන්දබලය ලබාදීමක් සිදුවේ. එය ක්‍රියාත්මක කිරීමේදී අඩු අභියෝගයක් වන අතර ඔවුන් පදිංචි ප්‍රදේශයේ සහභාගිත්වය දෙබරයමත් කරන අතර ඒ තුළින් ඔවුන්ගේ සහභාගිත්වය සහ සංකලනය ප්‍රවර්ධනය කරයි. කෙසේවෙතත්, මෙම විකල්පය විශේෂයෙන් ගැටුම් අවස්ථාවකදී සෑමවිටම සංවේදී ගැටළුවක් වන අවතැන්වීම වලංගුකිරීමේ අවදානම ඇති කරයි. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් බහුතර ජනතාව බවට පත්වන්නේනම් දිස්ත්‍රික්කයෙහි අනිකුත් පුරවැසියන් තමන්ගේ ප්‍රදේශයෙහි අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් බලය ලබා ගන්නා බව කල්පනා කරමින් පසුපසට යාමක් සිදුවිය හැකිය. මෙම ගැටළුවේ හේතුව නිසාම, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ දේශපාලන සහභාගිත්වය වර්තමාන දිස්ත්‍රික්කයට පමණක් සීමා කිරීම “යුක්තිසහගත” නොවන අතීතයන් සීමාකිරීමක් ලෙස දැකිය හැකිය.

අතීතයේදී, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට ඔවුන් අනාගතයේදී පිවිත්වීමට අපේක්ෂා කරන ඡන්ද කොට්ඨාසය සඳහා ඔවුන්ගේ ඡන්දය ප්‍රකාශ කිරීමට අවස්ථාව ලබා දී ඇත. මෙම විකල්පය විශේෂිත ගැටුමක් නැතිනම් අතීතයන් අසම්භාව්‍ය වේ. මෙයට පෙර, එය බොහෝ වෙනස් ප්‍රතිඵල සහිතව සියරා ලියෝන් සහ බොස්නියාවේ භාවිතා කරන ලදී. 2002 දී සියරා ලියෝන් හි හැසිරවීමේදී කිසිදු උත්සාහයක් වාර්තා නොවීය. කෙසේවෙතත්, 1996 දී බොස්නියාවේදී, අනාගතයේ පදිංචිවන ඡන්ද කොට්ඨාසය සඳහා අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් ඡන්දය ලබාදීම පිළිබඳ හැකියාව ඉවත් කිරීමට මැතිවරණ කේත සංශෝධනයට හේතු වූ මෙම විධිවිධාන අතීතයන් උපයෝජනය විය. 1996 මැතිවරණ අනාගතයේ ඡන්ද කොට්ඨාසයට සෘජු සම්බන්ධතාවක් ස්ථාපිත කරන තොරතුරු සම්බන්ධයෙන් ඡන්ද කොට්ඨාස වෙන්කිරීම නියම නොකරන ලදී.

සර්බියානු පක්ෂයක් වන, සර්බියානු ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පක්ෂයට (SDS) ආසන බහුතරයක් දිනාගැනීමට නොහැකිවන මහ නගර සභා ප්‍රදේශයන්හි අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් සහ සරණාගතයින් ලියාපදිංචි කිරීම මගින් මෙම විධිවිධානය වාර්තාගත අයුරින් මෙහෙයවන ලදී.

සමහර ස්ථානවලදී, මානවවාදී ආධාර පිළිබඳ විධිවිධානය අනාගත මහ නගර සභා ප්‍රදේශයක ඡන්දය ලබාදීම සඳහා ලියවිලි ලබාදීම සම්බන්ධයෙන් නියම කරන ලදී. 1996 සඳහා මුලින්ම කාලය නියම කළ නගර

²⁶ වැනිස් කොමිසමේ මැතිවරණ කරුණු පිළිබඳ යහපත් ව්‍යවහාරයන් පිළිබඳ සංග්‍රහය, 15.
²⁷ සීමන් බග්ෂෝ, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් සහ දේශපාලන සහභාගිත්වය : OSCE කලාපය, 2000 සැප්තැම්බර්. සොයාගනු ලැබුවේ http://www.brookings.edu/~media/research/files/articles/2000/9/politicalparticipationbagshaw/2000_politicalparticipation.pdf.

සභා මැතිවරණ සමහර නගර සභාවන්හි මෙම විධිවිධානය උපයෝජනය කිරීමේ ප්‍රතිඵලයක් ලෙස බොහෝ දුරට 1997 දක්වා කල්දමනු ලැබීය.²⁸

අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට ඔවුන්ගේ කැමැත්ත අනුව ඡන්ද කොට්ඨාශයක ලියාපදිංචිවීමට සහ ඡන්දය දීමට ඔවුන් හිමිකම් ලබන්නේත් අර්ථවත් ඡන්දබලය ලබාදීමක් දැකිය හැකිය. ඇතුළත් කිරීම ප්‍රමුඛතාවක් වන අවස්ථාවක, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් මෙම තේරීම සඳහා බොහෝදුරට හිමිකම ලබනු ඇත.

මැතිවරණ ක්‍රමය

භාවිතා කරන මැතිවරණ ක්‍රමය රාජ්‍යයට ඉඩහැරී ඇතිමතය සහිත සෛවරී කරුණකි. ක්‍රමය තේරීමේදී බොහෝ සාධක සැලකිල්ලට ගැනීම අවශ්‍ය වන අතර, එක් සලකාබැලීමක් වන්නේ විශේෂයෙන් පශ්චාත්-ගැටුම් මැතිවරණවලදී, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ සහභාගිත්වය පිළිබඳ තීරණය හැකි බලපෑමයි.²⁹

ජාතික වශයෙන් තනි දිස්ත්‍රික්කයක් තුළ අවතැන් වූ ඡන්දදායකයින්ට මැතිවරණයට සහභාගිවීම අනේන්‍ය වශයෙන් සරලය. නිදසුනක් ලෙස, රාජ්‍ය නායකයා තේරීමේ මැතිවරණ, හෝ ජනමත විචාරණයන්හිදී අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට ඡන්ද කොට්ඨාසය වෙතස් කිරීමේ අවශ්‍යතාව නැතිව හෝ මුල් ප්‍රදේශයට (වියදම් සහිත සහ පීඩාකාරී වන සහ ආරක්ෂිත අවදානම් ඇතිවිය හැකි) ආපසු නොයා ඡන්දය ප්‍රකාශ කිරීමට හැකි වේ. එමෙන්ම රටපුරාම භාවිතා කිරීමට එක් සම්මත ඡන්ද පත්‍රිකාවක් අවශ්‍ය වන බැවින් මැතිවරණ බලධාරීන්ටද විය වඩා පහසුවන අතර එමනිසාම, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයා ඔහුගේ / ඇයගේ ඡන්ද කොට්ඨාසයේ විශේෂ ඡන්ද පත්‍රිකාව ගැලපීම අවශ්‍ය නොවේ.

පාර්ලිමේන්තු, කලාපීය සහ පළාත් පාලන මැතිවරණවලදී සෑම කොට්ඨාසයකටම තනි හෝ බහු නියෝජනයක් (මෙහිදී ඡන්දදායකයින්ට එම ඡන්ද කොට්ඨාසයට අදාළ වන විශේෂ ඡන්ද පත්‍රිකාවක් ලැබේ) ඇති බැවින් සෑමවිටම ඡන්ද කොට්ඨාස මත පදනම් වේ. අවතැන් වූ ඡන්දදායකයින්ට ඡන්ද කොට්ඨාස පදනම් මැතිවරණයක් ලබාදීම, මුල් සහ වර්තමාන ඡන්ද කොට්ඨාසය අතර තේරීම, ලියවිලි අවශ්‍යතා සහ ආරක්ෂිත අවදානම් වැනි විවිධ හේතූන් සඳහා දේශපාලනික සහ පරිපාලනමය වශයෙන් සංකීර්ණ වේ. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් විශාල සංඛ්‍යාවකට ඡන්ද කොට්ඨාශයක සංයුතිය වෙනස් කළ හැකි වන සහ මැතිවරණ ප්‍රතිඵලය වෙනස්කළ හැකි වන ඡන්ද කොට්ඨාසයක් තුළ අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ සහභාගිත්වය විවිධ දේශපාලන ප්‍රතිවිපාක ඇති කරයි. අවසාන වශයෙන්, නිදසුනක් ලෙස අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් විශාල කණ්ඩායමක් නැවත ස්ථානගත කිරීම තුළින් ඡන්ද කොට්ඨාස ජනවිකාශ තුළ සැලකිය යුතු හා අනවරත වෙනස අලුත් සහ දේශපාලනිකව මතභේදකාරී සමහර අවස්ථාවලදී ඡන්ද කොට්ඨාස අතර සමානුපාතය පවත්වා ගැනීම පිණිස ක්‍රියාත්මක කළ හැකි අතර ඒ තුළින් ඡන්දය ලබාදීමේ සමානත්වය නගා සිටුවිය හැකිය. එහි ප්‍රතිඵලයක් ලෙස, විශේෂ මැතිවරණ තරගවලට සීමා කළ යුතු අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ ඡන්ද අයිතිය සඳහා විය අසාමාන්‍ය නොවේ. නිදසුනක් ලෙස, 2005 ලයිබේරියන් මැතිවරණ කාලය තුළ, අවතැන් වූ ඡන්දදායකයින්ට ජනාධිපතිවරණ ඡන්ද සඳහා පමණක් ඡන්දය ප්‍රකාශ කිරීමට අවසර දෙන ලදී. “රාජ්‍ය කටයුතුවල සෑම මට්ටමකදීම සම්පූර්ණයෙන් සහ සමානව සහභාගිවීමේ අයිතිය” වෙත යොමු කෙරෙන උපදේශාත්මක මූලධර්මය සමඟ මෙය නොගැලපේ.³⁰

ලිපිලේඛණ අවශ්‍යතා

මැතිවරණ සහභාගිත්වය සාමාන්‍යයෙන් පුරවැසියන්ට ඔවුන්ගේ යෝග්‍යතාව සහ අනන්‍යතාව සනාථ කිරීමේ යාන්ත්‍රණයකට සම්බන්ධ වේ. මෙවැනි මූලික සාධාරණ ක්‍රියාමාර්ග සාමාන්‍යයෙන් ලියවිලි සාක්ෂි භාවිතා

²⁸ වැඩි විස්තර සඳහා IOM, මැතිවරණ තුළ ගැටුම් බලාත්කාර සංක්‍රමණික සහභාගිත්වය පිළිබඳ සිද්ධි අධ්‍යයන, සහභාගිත්ව මැතිවරණ ව්‍යාපෘතිය (PEP), 2003 මැයි, බලන්න.
²⁹ ශ්‍රේස් සහ ෆිෂ්වර්, ගැටුම් බලාත්කාර සංක්‍රමණික ඡන්දය බලය ලබාදීම : නිකුතුව, සම්මත සහ මනා පරිචයන්. 2003. සොයාගනු ලැබුවේ http://www.geneseo.edu/~iompress/Archive/Outputs/Standards_Final.pdf.
³⁰ අභ්‍යන්තරව අවතැන්වූවන් පිළිබඳ උපදේශාත්මක මූලධර්මය, මූලධර්මය 29(1).

කිරීම හා සම්බන්ධ වේ. කෙසේවෙතත්, විවැනි සාක්ෂි ලබාදීම සෑම අවස්ථාවකම අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට අතීතයේ දුෂ්කර වන අතර එයට හේතුව වන්නේ සෑමවිටම ඔවුන්ගේ ලියවිලි අවතැන් වූ කාලසීමාව තුළ විනාශ වී, රාජසන්නක වී හෝ අහිමිවී යාමයි. ලියවිලි මැතිවරණ වංචා සඳහා අවස්ථාව අඩු කරන බැවින්, මෙය හිතී සම්පාදකයින් සහ මැතිවරණ කළමනාකරණ මණ්ඩලය උපතෝකෝටික ප්‍රශ්නයකට යොමු කරයි. නමුත් අවශ්‍යතාවය දැඩි කිරීම මගින් ඇතුළත් නොවීමේ මැතිවරණයක අවදානම ඇති කරමින් අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ සහභාගිත්වය වඩාත් දුෂ්කර කාර්යයක් කරනු ඇත. සාධාරණත්වය සහ ඡන්ද බලය ලබාදීම අතර සමබරතාව දේශීය කොන්දේසි මත පදනම්ව සංකීර්ණ වේ.

පරමාදර්ශීයව, නව සිවිල් සහ / හෝ මැතිවරණ හඳුනාගැනීමේ ලියවිලි කඩිනමින් අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් වෙත ලබා දේ නැතිනම් දිව්රුම් ප්‍රකාශ වැනි විකල්ප විසඳුම් පිරිනමන අතර එසේත් නැතිනම් උප්පැන්න සහතිකය, විදුලි බිල්පත් වැනි ලියවිලි සංයෝගයක් සඳහා අවසර ලබා දේ. උපදේශාත්මක මූලධර්මය 20 අනුව, “අභ්‍යන්තරව අවතැන්වීම පිළිබඳ උපදේශාත්මක මූලධර්ම” මගින් අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් ඔවුන්ගේ පුරුදු වාසස්ථාන කරා ආපසු යාමේ අවශ්‍යතාව වැනි අයුක්තිසහගත කොන්දේසි නොමැතිව විවිධ වර්ගයේ ලියවිලි වෙත ප්‍රවේශවීමේ අවශ්‍යතාව හඳුනාගනී.³¹ එමනිසා, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට මුල් ප්‍රදේශයට ආපසු යාමෙන් තොරව මැතිවරණ ලියවිලි කරා ප්‍රවේශය තිබිය යුතු බවට තර්ක කළ හැකිය.

අලුත් ලියවිලි සකස් කිරීමේ සංකීර්ණතා මගින් ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා කාලය ලබාදීමට අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ මැතිවරණ ගැටළු කඩිනමින් ආමන්ත්‍රණය කිරීමේ අවශ්‍යතාව තවදුරටත් පෙන්නුම් කරයි. වෙනත් භාෂාවකින් විය හැකි නිලධාරීවැදී ක්‍රියාපටිපාටි සහභාගිත්වය සඳහා ප්‍රවේශයට බාධා ඇතිකරලිය හැකිය. බොහෝ අවස්ථාවලදී, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් රාජ්‍ය ආයතන විසින් අවතැන් කර ඇති බැවින් ඔවුන්ට එම ආයතන සමඟ ඉන් පසුව සහයෝගයෙන් කටයුතු කිරීමට අවශ්‍ය නොවිය හැකිය. (නිදසුනක් ලෙස, විවැනි ගැටළු සිරියාව, ලිබියාව, ශ්‍රී ලංකාව සහ කොසෝවෝහි පැන නැගී ඇත.) එහිදී ආරක්ෂිත අවදානම්, කොන් කිරීම සහ බලධාරීන් විසින් මෙහෙයවීම සිදුවිය හැකිය. නිදසුනක් ලෙස, බොස්නියාවේ සහ ක්‍රෝචියාවේ සුළුපන කොටසට එරෙහිව ක්‍රමානුකූල කොන් කිරීම අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට ඡන්දබලය ලබා නොදීමට හේතු වූ නිල ලියවිලි ලබාගැනීම අතීතයේ දුෂ්කර කරන ලදී. බොස්නියාවේ අවසානවත්ත පක්ෂ යුධ කාලසීමාව තුළ අත්කරගත් භූමි ඒකාබද්ධ කිරීම සඳහා නගර සභාවට අයත් සේවාවන්හි කාර්ය මණ්ඩලය තුළින් රාජ්‍ය යාන්ත්‍රණය උපයෝගී කර ගත් අතර එය සුළුතර ඡන්දදායකයින්ට අවශ්‍ය ලියවිලි ලබාගැනීම සහ ලියාපදිංචි කිරීමේ ක්‍රියාපටිපාටිය අවසන් කිරීම දුෂ්කර කරන ලදී. ඒ තුළින් අවසානයේදී මැතිවරණවලට සහභාගිවීමේ හැකියාව සීමා විය. විවැනි දුර්බෝධ උපායන් “අනාගත ඡන්ද කොට්ඨාස” විකල්පයේ ජනතා උපයෝජනයට වඩා අඩුවෙන් ප්‍රකට වූ අතර ලුහුබැඳීම සහ පහසුවෙන් නිවැරදි කර ගැනීමට නොහැකි විය.³² ක්‍රෝචියාවේ, ලියවිලි සහ ඡන්දය ප්‍රකාශ කිරීමේ ක්‍රියාපටිපාටියට ප්‍රවේශවීම පිණිස අවතැන් වූ සර්බියානු සුළුතරයට එරෙහිව වෙනස්ව සැලකීමේ ව්‍යවහාරයන්, මැතිවරණ දිනයේදී අවශ්‍ය ලියවිලි ලබාදීමට අපොහොසත් වූ බොහෝ සර්බියානු අවතැන්වූවන්ට ඡන්දය ලබානොදීමකට හේතු විය. සර්බියානුවන්ට ක්‍රෝචියාවේ බලධාරීන්ගෙන් ක්‍රෝචියාවේ පුරවැසි ලියවිල්ල සහ හැඳුණුම්පතක් ලබාගැනීම අවශ්‍ය විය.³³ ශ්‍රී ලංකාවේදී, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට අහිමි වූ ලියවිලි වෙනුවට වෙනත් ලියවිලි ලබාගැනීමට සහ / හෝ නව ලියවිලි ලබාගැනීම සඳහා අවශ්‍ය සනාථකිරීම ලබාගැනීමට ඔවුන්ගේ මුල් දිස්ත්‍රික්ක කරා ආපසු යාමට සිදුවීමේදී ආරක්ෂක, පරිපාලන සහ මූල්‍ය බාධාවන්ට මුහුණ දීමට සිදුවිය. එහිදී අවශ්‍ය ලියවිලි වෙනුවට වෙනත් ලියවිලි ලබා ගැනීමේදී ආපසු යන දුමිල ජාතිකයින්ට සහයවීම

³¹ “2. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් සඳහා මෙම හිමිකම් ක්‍රියාත්මක කිරීම පිණිස, අදාළ බලධාරීන් ගමන් බලපත්‍ර, පුද්ගලිකව හඳුනාගැනීමේ ලියවිලි, උප්පැන්න සහතික සහ විවාහ සහතික වැනි අවශ්‍ය ලියවිලි ඔවුන්ගේ නීතිමය අයිතිවාසිකම් තුක්ති විඳින සහ ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා හිතූත් කරනු ලැබේ. විශේෂයෙන්, මෙවැනි සහ අනිකුත් අවශ්‍ය ලියවිලි ලබා ගැනීම සඳහා අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට ඔවුන්ගේ මුල් පදිංචි ප්‍රදේශයට ආපසු යාමේ අවශ්‍යතාව වැනි අයුක්ති සහගත කොන්දේසි පැනවීමක් නොමැතිව අවතැන් වීම හේතුවෙන් අහිමි වූ ලියවිලි වෙනුවට අවතැන් ලියවිලි හෝ ඒ වෙනුවෙන් ලියවිලි හිතූත් කිරීම සඳහා පහසුකම් ඇති කරයි.” අභ්‍යන්තර අවතැන්වීම පිළිබඳ උපදේශාත්මක මූලධර්ම, මූලධර්මය 20

³² වැඩි විස්තර සඳහා, IOM, මැතිවරණ තුල ගැටුම් බලාත්කාර සංක්‍රමණික සහභාගිත්වය පිළිබඳ සිද්ධි අධ්‍යයන, සහභාගිත්ව මැතිවරණ ව්‍යාපෘතිය (PEP), 2003 මැයි, බලන්න.

³³ සීමන් බැග්සෝ, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් සහ දේශපාලන සහභාගිත්වය : OSCE කලාපය, 2000 සැප්තැම්බර්.

සඳහා “ජංගම සායන” ස්ථාපිත කිරීම සඳහා IFES සිවිල් සමාජ සංවිධාන සමඟ සහයෝගයෙන් කටයුතු කිරීමට හැකි විය. ආපසු පැමිණියවුන්ට එහි යාමට සහ ආපසු ගමන් කිරීම සඳහා අවශ්‍ය බස් ගාස්තු මුද්දර ගාස්තු දැරීමට හැකියාවක් නොවුණි. IFES එම ව්‍යාපෘතිය සඳහා කැපවීමෙන් කටයුතු කළ අතර එහි හවුල්කාර කාර්ය මණ්ඩලය නියමිත ආකාරී සම්පූර්ණ කිරීම සහ ක්‍රියාපටිපාටි අනුගමනය කිරීම සඳහා අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට සහයවීම පිණිස රජයේ නිලධාරීන් සමඟ සාජුවම කටයුතු කරන ලදී.

ලියවිලි ගැටළුව ආමන්ත්‍රණය කිරීම සඳහා කළහැකි ක්‍රියාමාර්ගවලට ඇතුළත් වන්නේ :

- මැතිවරණ බලධාරීන් ලියවිලි පරීක්ෂා සහ / හෝ හරිවැරදි බලන අවස්ථාවේ විශේෂ ක්‍රියාමාර්ග. ලියවිලි නොතිබූ සහ සංගණන දත්තපදනමේ හමුනොවූ ඡන්දදායකයින්ට සහයවීම සඳහා OSCE විසින් පුරවැසි හරි වැරදි බැලීමේ උප-කමිටුවක් ස්ථාපිත කරන අවස්ථාවේදී 1996 බොස්නියා මැතිවරණවලදී මෙය භාවිතා කරන ලදී;
- සිවිල් ලියාපදිංචි කිරීමක් හෝ සංගණනයක් මැතිවරණයට පෙර පවත්වන ලද අතර, ඉන්පසු ඡන්ද ලියාපදිංචිය සඳහා පදනමක් ලෙස භාවිතා කරන ලදී. මෑතදී මෙය පකිස්ථානය තුළ ජාතික සිවිල් ලියාපදිංචි කිරීමේ අධිකාරිය මගින් සිදු කළ අතර 2000 නගර සහ මැතිවරණ කාලසීමාව තුළ සිවිල් සහ ඡන්දදායක ලේඛනය සඳහා ලියාපදිංචිවීම පිණිස සියලුම පුරවැසියන්ට අවස්ථාව සලසාදීමට හවුල් ලියාපදිංචි කිරීමේ කාර්ය බලකාය මගින් කොසෝවේදී මෙය ස්ථාපිත කරන ලදී;
- ලියවිල්ලක් ලබා දෙන අවස්ථාවේදී ඡන්දදායක ලේඛනය හඳුනාගැනීමේ කාර්යය සඳහා සේවය කළ හැකිය. නිදසුනක් ලෙස, 2015 දී නයිජීරියාවේ දී මැතිවරණ දිනයේදී ඉදිරි ඡන්දදායක ලේඛනය, ඡන්ද මධ්‍යස්ථානය තුළදී මුලිකවම කියවිය යුතු පිට දත්ත අඩංගුවන ඡන්ද කාඩ්පත් හිකුත් කිරීම හා සම්බන්ධ විය;
- යෝග්‍යතාව සහ / හෝ අනන්‍යතාව තුළින් සමාජ සතනාපනය කිරීම උදාහරණයක් ලෙස සැලකිය යුතු ප්‍රජා සංඛ්‍යාවක් හෝ විශේෂ ඡන්දදායක සංඛ්‍යාවක් විසින් සහතික කළ හැකිය. මෙම විකල්පය සැමවිටම භාවිතා කරනු ලබන්නේ ජනමත විචාරණය සඳහා වන අතර 2011 දී දකුණු සුඩාන ජනමත විචාරණය තුළදී මැනකාලිනව භාවිතා කරන ලදී; සහ
- ඡන්දදායකයාට ලියවිලි හිඟයක් ඇති විට වාසස්ථාන අවශ්‍යතාව සපුරාලීම සඳහා අත්සන් කරන ලද දිව්රැම් ප්‍රකාශයක්. 2013 දී, සිම්බාබ්වේ මැතිවරණ කොමිසම ලියවිල්ලක් අත්සන් කිරීම මගින් පදිංචිය සනාථ කිරීම සඳහා අවශ්‍ය ලියවිලි අඩුපාඩු සහිත ඡන්දදායකයින් ශක්තිමත් කරමින් දිව්රැම් ප්‍රකාශයක් හඳුන්වා දෙන ලදී.³⁴

නොපැමිණි ඡන්දය ලබාදීම

මුල් ඡන්ද කොට්ඨාසය තුළ පුද්ගලිකව ඡන්දය ලබාදීම, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට ඔවුන් පලාගොස් ඇති දිස්ත්‍රික්කයට ගමන් කිරීමට සම්බන්ධ වන බැවින් අතිශයින් ගැටලු සහගත විය හැකිය. ආපසු පැමිණීමට අදාළ ආරක්ෂක ගැටළු, සංවේදී දේශපාලන පටලැවීම් සහ සහනාගිත්වයට බාධාකාරී වන කාලය සහ මූල්‍ය පිරිවැය තිබිය හැකිය. නිදසුනක් ලෙස ලියාපදිංචිවීම සහ ඉන්පසුව ඡන්දය ලබාදීම සඳහා ඡන්දදායකයාට එක් වරකට වැඩිපුර යාමට අවශ්‍ය වන්නේනම්, මෙය තවදුරටත් ගැටළු සහගත විය හැකිය. 2015 නයිජීරියන් මැතිවරණවලදී, ඡන්දදායකයින්ට සංචාර තුනක් කිරීමට සිදුවිය. එනම් පළමුව අනුගමන ස්ථිර ඡන්දදායක කාඩ්පතක් (PVC) සඳහා ලියාපදිංචිවීමටද, දෙවනුව එම ඡන්දදායක කාඩ්පත ලබාගැනීමටද, තෙවනුව ඡන්දය ප්‍රකාශ කිරීම සඳහාද වේ. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ ඡන්ද ඒකක කඳවුරුවල පමණක් ස්ථාපිත කරනු ලැබ ඇති බැවින් සහ මැතිවරණ දිනයේදී පොදු ප්‍රවාහන පහසුකම් ලබාගත නොහැකි වන බැවින් මෙය ඔවුන් සඳහා ප්‍රායෝගිකව දුෂ්කර විය.

³⁴ http://archive.kubatana.net/docs/demgg/ciz_crisis_report_issue_191_130611.pdf

විකල්පයක් ලෙස ඡන්දය ලබාදීම නොපැමිණි ඡන්දදායක වැඩපිළිවෙල මගින් වඩාත් ප්‍රවේශය ලබා දිය හැකි වන අතර ඒ තුළින් ඔවුන් ලියාපදිංචි වී ඇති ඡන්ද ප්‍රදේශය හැර වෙනත් ස්ථානයකදී ඡන්දය ප්‍රකාශ කිරීමට ඉඩ දේ. ඔවුන්ගේ ඡන්දය නම්කළ ඡන්ද කොට්ඨාශයක් තුළ ගණන් කළ හැකි වුවද ඔවුන්ට රටෙහි වෙනත් ප්‍රදේශයක සිට ඡන්දය ප්‍රකාශ කිරීමට හැකිය. විවැනි නොපැමිණි ඡන්දය ලබාදීම විවිධ ස්වරූපයන් ගන්නා අතර වියට ඡන්දය ප්‍රකාශ කිරීමට වෙනත් ඡන්ද මධ්‍යස්ථානයකට පුද්ගලික ගමන් කිරීම හෝ තැපැල් ඡන්ද පත්‍රිකාවක් සලකුණු කිරීම ඇතුළත් වේ. මෙවැනි ක්‍රියාමාර්ග ඡන්දය ලබාදීම වැඩි කරනු ලැබුවද, කාලය සහ මූල්‍ය සම්පත් අවශ්‍ය කරන බැවින් සහ වංචාව පිළිබඳ අවදානම වැඩි කරන බැවින් මැතිවරණ කළමනාකරණ ආයතනයට පරිපාලනමය වශයෙන් වඩාත් සංකීර්ණ වේ.

තමන්ම නොපැමිණි ඡන්දය ලබාදීම පරිපාලනය කිරීම සංකීර්ණ වන්නේ වියට ඡන්ද මධ්‍යස්ථාන තුළ ලබාගත හැකි වෙනත් ඡන්ද කොට්ඨාසවල ඡන්ද පත්‍රිකා සැපයීමක් අවශ්‍ය කරන බැවිනි. 2013 දී, සිම්බාබ්වේ මැතිවරණ කොමිසම විනි ආරක්ෂක පිරිස් සඳහා නව නොපැමිණි ඡන්දය ලබාදීමේ ක්‍රමයකට මුහුණ දුන්හ. කොමිසම සංයෝග 100,000කට මතුපිට වැස්මක් යෙදීමට සිදුවීම පිළිබඳ අවධේරනයක් නොමැතිව පනාධිපතිවරණ, පාර්ලිමේන්තු සහ පළාත් පාලන මැතිවරණ සඳහා ඡන්ද පත්‍රිකා සමඟ එකීය ලියුම් කවර කලින් ඇසුරුම් කිරීමට තීරණය කළේය. ඉන් පසුව, නිලධාරීන්ගෙන් කොටසකට පමණක් ඔවුන්ගේ ඡන්දය ප්‍රකාශ කිරීමට හැකි වූ අතර දෙවන අවස්ථාවකදී ඔවුන්ට ඉඩදීම පිණිස කොමිසමට උසාවියට යාමට සිදු විය.³⁵ විශේෂ අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගල ඡන්ද මධ්‍යස්ථාන කඳවුරු තුළ සහ / හෝ ප්‍රජාව තුළ ස්ථාපිත කළ හැකිය. ජංගම ඡන්දය ලබාදීමේ සේවාවන්ද තිබිය හැකිය. මෙය සිදුකිරීම සඳහා අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ සංඛ්‍යාව, ඔවුන් සිටින ස්ථානය සහ ඔවුන් ඡන්දය ප්‍රකාශ කරන ඡන්ද කොට්ඨාසය පිළිබඳ දැනුම මෙන්ම වඩාත් සංකීර්ණ මෙහෙයුම් සඳහා අමතර සම්පත් අවශ්‍ය වේ.

තැපැල් ඡන්දය තුළ, ඡන්ද පත්‍රිකාවේ රහස්‍යතාව ප්‍රායෝගිකව අභියෝගාත්මක වේ. “නොපැමිණි ඡන්දය ලබාදීමේ ක්‍රමයක් පවත්නා විට නොපැමිණි ඡන්දය ලබාදීම ඇතුළුව මැතිවරණ කාලසීමාව තුළ ඡන්දයේ රහස්‍යතාව පිළිබඳ අවශ්‍යතාව සහතික කිරීම සඳහා රාජ්‍යන් විසින් ක්‍රියාමාර්ග ගත යුතු බව” මානව හිමිකම් කමිටුව දක්වා ඇත³⁶ ඒ අයුරින්ම, “තැපැල් ඡන්දය සඳහා ඉඩලබා දිය යුතු වන්නේ තැපැල් සේවාව ආරක්ෂිත හා විශ්වාසදායී වන අවස්ථාවල පමණක් බව : තැපැල් ඡන්ද භාවිතා කරමින් ඡන්දය ලබාදීමේ අයිතිය රෝහල්වල හෝ සිරගතව සිටින පුද්ගලයින්ට හෝ ඇවිදීමට නොහැකි පුද්ගලයින්ට හෝ වංචාව සහ තැනි ගැන්වීම කළ නොහැකි විදේශයන් හි පිවිත් වන ඡන්දදායකයින් වෙත සීමා කළ හැකි බව” වැනිස් කොමිසම පවසන ලදී.³⁷

ඡන්දදායක තොරතුරු

“දැන උගත් ප්‍රජාවක් විසින් 25 ව්‍යවස්ථාවේ අයිතිවාසිකම් ඵලදායීව ක්‍රියාත්මක කිරීම සහතික කිරීම සඳහා ඡන්දදායක අධ්‍යාපනය සහ ලියාපදිංචි කිරීමේ වැඩසටහන් අවශ්‍ය බව” මානව හිමිකම් කමිටුව දක්වා ඇත.³⁸ අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට ඔවුන්ගේ මුල් ස්ථානයෙන් බැහැරව සිටින බැවින් විශේෂ තොරතුරු අවශ්‍යතා ඇති අතර, විශේෂ මැතිවරණ වැඩපිළිවෙල ඔවුන් වෙනුවෙන් ක්‍රියාත්මක කළ හැක. අවතැන් වීම විධිමත් ක්‍රමයක් තුළින් ලබාගත හැකි තොරතුරුවලට ප්‍රවේශවීම අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට දුෂ්කර විය හැක. විපමණකදී නොව, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට දේශපාලන මූලාව දුරු කිරීම පිළිබඳ වඩා ඉහල මට්ටම් තිබිය හැකි අතර තැනි ගැන්වීමට යටත්විය හැකි අතර එමගින් සහභාගිත්වය ප්‍රවර්ධනය කිරීමට බොහෝ උත්සාහයන් අවශ්‍ය විය හැකිය. මෙසේ, අවතැන් වූ ඡන්දදායකයින් අවස්ථාව ලබාදීම පිණිස විශේෂ වැඩපිළිවෙලක් ක්‍රියාවට නැංවීම මැතිවරණ කළමනාකරණ ආයතනයේ වගකීමක්ව පවතී.

³⁵ <https://www.crisisgroup.org/africa/southern-africa/zimbabwe/zimbabwe-s-elections-mugabe-s-last-stand>

³⁶ එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කමිටුව, පොදු අදහස් 25, පරිච්ඡේදය 20.

³⁷ වැනිස් කොමිසමේ මැතිවරණ කරුණු පිළිබඳ යහපත් ව්‍යවහාරයන් පිළිබඳ සංග්‍රහය, 3.2.III. බලන්න 3.2.2.1.

³⁸ එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කමිටුව පොදු අදහස් 25, පරිච්ඡේදය 11.

භාෂා බාධක සහ අඩු සාක්ෂරතා අනුපාතද මැතිවරණයන්හිදී අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ සහභාගිත්වයට බාධා කරන අතර අවතැන් වූ ඡන්දදායකයින් හුදකලා කිරීම සහ කොන් කිරීම සඳහා වේතාන්විතව උපයෝජනයට ලක්විය හැකිය. අසබයිජනයේ දී, ලතින් භෝඩිය පිළිබඳ රජයේ බලගැන්වීම, අවතැන්වීමට පෙර සිරිලක් භෝඩියෙන් උගත් අවතැන් වූ ඡන්දදායකයින් සඳහා බාධාවක් ලෙස භාෂා බාධාව කටයුතු කරන ආකාරය පිළිබඳ නිදසුනකි. තුර්කියේ දී, දේශපාලන වැඩසටහන් තුළ තුර්කි භාෂාව නොවන භාෂාවන් තහනම් කිරීම දැන උගත් තෝරා ගැනීම් සිදුකිරීම දුෂ්කරතාවට පත් කරමින් කුර්දිස් අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ සහභාගිත්වය වලක්වා ඇත.³⁹

“පුද්ගලයින් ඔවුන්ගේ අයිතිවාසිකම් වලදායීව ක්‍රියාත්මක කිරීමෙන් ඡන්දය ප්‍රකාශ කිරීමේ හිමිකම වලක්වනු ලබන සාක්ෂරතාව, භාෂා බාධා වැනි විශේෂ දුෂ්කරතා ජය ගැනීම සඳහා ධනාත්මක ක්‍රියාමාර්ග ගත යුතුය. ඡන්දය ගැන තොරතුරු හා ද්‍රව්‍ය සුළු භාෂා තිබිය යුතුය. අකුරු නොදන්න ඡන්දදායකයින්ට ඔවුන්ගේ තේරීමට පදනම සඳහා ප්‍රමාණවත් තොරතුරු ඇති බව සහතික කිරීමට ජායාරූප සහ සංකේත වැනි විශේෂ ක්‍රම යොදා ගත යුතු බව.” මානව හිමිකම් කමිටුව දක්වා ඇත.⁴⁰

විශේෂයෙන් අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් පුළුල්ව විසිරී ඇත්නම්, අපේක්ෂකයින්ට සහ පක්ෂවලට අවතැන් වූ ජනතාව සමඟ ඡන්ද වැඩසටහන් කිරීම වඩා දුෂ්කර විය හැක. තරඟකරුවන් පිළිබඳ තොරතුරුවල අඩුපාඩුව ඡන්දදායක උදාසීනත්වයට සහ දේශපාලන ක්‍රියාවලියෙන් පිටස්තරවීමේ අවදානම ඇති කරයි. දේශපාලන ක්‍රියාවලිය තුළ අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ සහභාගිත්වයෙහි වැදගත්කම අවධාරණය කරමින්, ඡන්දදායක අධ්‍යාපනය වැඩි කිරීමට කටයුතු කරමින් සහ මැතිවරණ තොරතුරු සහ සන්නිවේදනය සඳහා වේදිකා ලබාදෙමින් මැතිවරණ කළමනාකරණ ආයතනය සහ සිවිල් සමාජයට මෙය යම් තරමකින් අවම කළ හැකිය.

ආරක්ෂක ගැටළු

අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ මැතිවරණ සහභාගිත්වය සෑමවිටම දුෂ්කර ආරක්ෂිත තත්වයන් හි සිදු කෙරේ. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් යුද්ධයෙන් පීඩිත මුල් ඡන්ද කොට්ඨාසයට ආපසු යාමට සිදුවන බැවින්, හෝ ඔවුන්ගේ ඡන්දය වර්තමාන ඡන්ද කොට්ඨාසයෙහි ලබාදීම සංවේදී විය හැකි බැවින් මෙය විය හැකිය. එමෙන්ම, මැතිවරණ සෑමවිටම සාම ක්‍රියාවලියක වැදගත් කොටසක් වන බැවින්, මැතිවරණ ඉතාම සුදුසු ආරක්ෂක කොන්දේසි ක්‍රියාත්මක නොකර පැවැත්විය හැකිය.⁴¹ මැතිවරණයට ප්‍රවේශවීමට මගින් බාධා පමුණුවයිනම්, 1992 දී ඇන්ගෝලාවේදී දුටුව පරිදි මැතිවරණ සාම ගිවිසුමේ වාසි ඒකාබද්ධ කිරීමට අපොහොසත් වන විට සමස්ථ ප්‍රතිසන්ධාන ක්‍රියාවලිය පිළිබඳව අනර්ථදායක බලපෑමක් තිබිය හැකිය.⁴² ගැටුම් වාතාවරණයන්හිදී, රජයේ පාලනය යටතේ පවත්නා ප්‍රදේශවල අවතැන් වූ ඡන්දදායකයින්ට ඡන්දය ලබාදිය හැකිනම්, මෙම තත්වය තවදුරටත් බරපතල කළ හැකි වුවද, රජයේ පාලනයෙන් වහා ප්‍රදේශවල ඡන්දදායකයින් සහභාගිකරවීමට නොහැකි වේ.

අවතැන් වූ ඡන්දදායකයින්ට නිදහසේ සහ කායික හානිය පිළිබඳ අවදානම නොමැතිව හෝ තැතිගැන්වීම සහ ක්‍රියාවලියට බාධා රහිතව ඔවුන්ගේ ඡන්ද පත්‍රිකා සලකුණු කිරීම සඳහා අවම ආරක්ෂක කොන්දේසි ක්‍රියාත්මක කළ යුතුය. විශේෂ ආරක්ෂක ක්‍රියාමාර්ග අවශ්‍ය විය හැකි වුවද, ආරක්ෂක හමුදා අධික ලෙස සේවයෙහි යෙදවීම මගින් ඡන්දදායකයින් බියට පත්විය හැකි බැවින් එය වැලැක්වීමටද අවශ්‍ය වේ. UNHCR සහ අතුරු අත්ලන්තික් ගිවිසුම් සංවිධානය (NATO) අවතැන් වූ ඡන්දදායකයින්ට ඡන්දය ලබාදීම සඳහා ඔවුන්ගේ මුල් දිස්ත්‍රික්කයට ගමන් කිරීමට ආරක්ෂිත මාර්ග සකස් කල අවස්ථාවේදී 1996 මැතිවරණ තුළ

³⁹ එරින් මුනි හා බල්කිස් ජාරා, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ ඡන්ද අයිතිවාසිකම් : OSCE කලාපය, 2004 නොවැම්බර්, සොයාගනු ලැබුවේ https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/20041105_osce.pdf.
⁴⁰ එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කමිටුව, පොදු අදහස් 25, පරිච්ඡේදය 12.
⁴¹ වැඩි විස්තර සඳහා “අවතැන් වූ ජනතාවගේ මැතිවරණ සහභාගිත්වය තුළින් සාමය ගොඩනැගීම,” ශ්‍රේස් හා මුනි, කාර්තුමය සරණාගතයින් සංගණනය, 28 වෙළුම, 2009 අංක 1.
⁴² කැම්බෝඩියාවේ, හැගෙනහිර තිමෝරය සහ බොස්නියාව තුළ පශ්චාත් යුධ මැතිවරණ ඉතා ප්‍රශස්ථ මට්ටමින් වහා කොන්දේසි තුළ පවත්වනු ලැබුවද, සාම ක්‍රියාවලිය තුළ විය වැදගත් කාර්යභාරයක් ඉටුකළේය.

බොස්නියාවේදී සිදු කළ පරිදි එක් හැකියාවක් වන්නේ ආරක්ෂිත මාර්ග නිර්මාණය කිරීමයි. එවැනි විධිවිධාන ලබාගතහැකි අවස්ථාවල, විශේෂ වැඩපිලිවෙල පිළිබඳව කාලීන තොරතුරු අත්‍යවශ්‍යය.

අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ මැතිවරණ සහභාගිත්වයට ඉඩ නොදීම ආරක්ෂිත අවදානම් ඇතිවිය හැකිය. රාජ්‍ය සහ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී නියමයන් සමඟ අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් මුලාවෙන් ගලවා ගනිමින් යථාර්ථයෙන් ඉවත් කිරීම සහ බලය නොමැතිකම ඉවත් කළ හැකිය. දේශපාලන භංගත්වය දුෂ්කර පිටත්වීමේ කොන්දේසි දෙගුණ කරන අතර, වෙනස් ලෙස සැලකීමේ සමාජමය ආකල්ප අවිනිශ්චිතතාව, බෙදීම සහ ප්‍රචණ්ඩත්වය පිළිබඳ අවදානම වැඩි කරයි.

අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් අපේක්ෂකයින් ලෙස

තේරී පත්වීම අවශ්‍ය කරන අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් ඉහත හඳුනාගත් සමාන ගැටළුවලට මුහුණ දේ. විශේෂයෙන්, ඡන්ද කොට්ඨාස පදනම් මැතිවරණවල, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් එම කොට්ඨාසයේ නොමැති වීම සහ මැතිවරණ ව්‍යාපාරයන්ට ප්‍රවේශවීමට අවශ්‍ය වන වට ඔවුන්ගේ මුල් ඡන්ද කොට්ඨාසයට ගමන් කිරීමට සිදුවීම ඔවුන්ට (ඔවුන් රටපුරා පුළුල් අයුරින් විසිරී ඇති වීමට) අහිඟ්‍යයක් විය හැක. මෙය අපේක්ෂකයින් සහ පක්ෂවලට ප්‍රධාන වශයෙන් අහිඟ්‍ය කරන නියෝජ්‍යයින් තුළින් ක්‍රියාවලියේ කටයුතු මෙහෙයවීම සහ පරීක්ෂාව සිදු කරයි. මැතිවරණ කළමනාකරණ ආයතනයට සහ අනෙකුත් ආයතනවලට වැඩසටහන් තොරතුරු සඳහා විද්‍යුත් සහ ලිඛිත වේදිකාවන් වඩාත් ලබාදීම, රාජ්‍ය මාධ්‍ය අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ අපේක්ෂකයින්ට සහ ඔවුන්ගේ ඡන්ද ව්‍යාපාරවලට අමතර ආවරණය ලබාදීම සහ එවැනි අපේක්ෂකයින්ට ඉහල ඡන්ද ව්‍යාපාර වියදම් සීමාවන් තිබීම ඇතුළුව අතිරේක ක්‍රියාමාර්ග ගත හැකිය. පරීක්ෂාවෙහි අඩුපාඩුව උපරිම විනිවිදභාවය යම් මට්ටමකින් අඩුකළ හැකි අතර සිවිල් සමාජයේ පරීක්ෂාකාරී මට්ටම් වැඩි කරනු ඇත.

අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් ඔවුන්ගේ වර්තමාන ඡන්ද කොට්ඨාසය පිළිබඳව හොඳින් නොදන්නා නිසා සහ සහයවීමට පක්ෂ ව්‍යුහ ස්ථාපිත කර නැති බැවින් වර්තමාන ඡන්ද කොට්ඨාසය තුල කටයුතු කිරීම ඔවුන්ට දුෂ්කර විය හැකිය. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට සෑමවිටම අඩු මූල්‍ය සම්පත් ඇති අතර එමනිසාම යම් ඡන්ද කොට්ඨාසයක මැතිවරණ ව්‍යාපාරයක් මෙහෙයවීම අහිඟ්‍යයක් විය හැකිය.

නීති, ප්‍රතිපත්ති සහ මෙහෙයුම් සැලසුම් සංවර්ධනය කිරීම

දේශීය නීති පද්ධතිය

අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ මැතිවරණ අයිතිවාසිකම් බොහෝමයක් නීතිය මගින් ආරක්ෂා කෙරේ. පැහැදිලි ව්‍යවස්ථාදායක විධිවිධාන සිදුකර නොමැතිනම්, මැතිවරණ කළමනාකරණ ආයතනවලට අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට ඡන්ද බලය ලබාදීම ආමන්ත්‍රණය කිරීමට තමන්ගේ පරිපාලන බලතල භාවිතා කළ හැකිය. කෙසේවෙතත්, දේශපාලන විකඟනාවයක් සහ පැහැදිලි නීති පද්ධතියක් නැතිනම්, මැතිවරණ කළමනාකරණ ආයතනය මත අතිරේක බරක් තිබිය හැකි අතර, විශේෂයෙන් දැනටමත් සංක්ෂිප්ත කළ මැතිවරණ දින දර්ශනයක් සහ දුෂ්කර ආරක්ෂක කොන්දේසි සහිත පශ්චාත් යුධ තත්වයක් යටතේ මැතිවරණයක් බෙදුණු සමාජයක පවත්වන්නේනම් එය පීඩනය යටතේ විය හැකිය. මෙම අවදානම් පොදුවේ මැතිවරණ කළමනාකරණ ආයතනය පිළිබඳ විශ්වාසය පවුදු කරන අතර දේශපාලනිකව අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ ඡන්ද බලය ලබාදීම සහ මැතිවරණ ක්‍රියාවලිය අඩුකළ හැකිය. නිදසුනක් ලෙස, 2015 දී නයිජීරියාවේදී, ඇස්තමේන්තු ගත මිලියන 1.2ක් වූ අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ දේශපාලන සහභාගිත්වය සම්බන්ධයෙන් නීතිමය පිරිවිතරවල අඩුවක් පැවති අතර, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් සඳහා විකල්ප ඡන්ද ස්ථාන ලබාදීම සඳහා මැතිවරණයට සහියකට පෙර මැතිවරණ බලධාරීන්ට තීරණයක් ගැනීමකට හේතු වුවද, එම රාජ්‍ය තුල පමණක් අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් විශාල සංඛ්‍යාවක් ඡන්දයෙන් ඈත් කරනු ලැබූහ.

අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් සම්බන්ධයෙන් ගැටළු පිළිබඳව අවබෝධ කර ගැනීමට සහ දියහැකි විසඳුම් සෙවීමට පුළුල් නියෝජ්‍යයක් සහිත කණ්ඩායම් සමඟ උපදේශනය කිරීම අවදානමට ලක්වන කණ්ඩායම්වල මැතිවරණ සහභාගිත්වයට අදාළ ප්‍රතිපත්ති සහ නීති සංවර්ධනය කිරීමේදී යහපත් ක්‍රියාවකි.

විවැහි සහභාගිත්වය වඩා යහපත් විසඳුම්, ඉහල විශ්වාසය සහ වර්ධිත ප්‍රතිඵලවලට හේතු වේ. මැතිවරණ කළමනාකරණ ආයතනය ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා වගකීමට බැඳී ඇති ආයතනය ලෙස ඔවුන් සමඟ හා සිවිල් සමාජය සමඟ උපදේශනයන් පැවතීමද යහපත් ක්‍රියාවකි. සමූහගත නොකළ දත්ත මත පදනම් සාක්ෂියක්, විකල්ප මතවාද සහ ජාත්‍යන්තර ව්‍යවහාරයන් පිළිබඳ පර්යේෂණ කරන අයුරින් දැනගත් විචාරණයන් සහ තීරණ ශක්තිමත් කරයි. බැඳුණු ගිවිසුම්වලට හිතීමය අනුකූලතාව සහතික කිරීම පිණිස ජාත්‍යන්තර හිතීමය බැඳීම්වලට යොමුවීම අවශ්‍ය වේ.

සමස්ත ක්‍රියාවලිය විනිවිදවිය යුතු අතර වීඩිව පාර්ශ්වකරුවන් සිදුවන දේ පිළිබඳව සහ සුදුසු පරිදි දායක වීම සඳහා කළයුතු දේ පිළිබඳව දැනුවත් වේ. පොදු චකඟත්වය-පදනම් තීරණ අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් සඳහා විධිවිධාන සහ සමස්ත ක්‍රියාවලිය සහ අවසාන වශයෙන් මැතිවරණ ප්‍රතිඵලය පිළිගැනීමේ අවස්ථාවන් වර්ධනය කරයි. මැතිවරණ ප්‍රතිඵල වෙනස් කිරීමට හැකියාව ඇති ඡන්ද කොට්ඨාස වෙනස් කිරීමට අදාළව ඉහත සඳහන් සංවේදීතාව ලබාදෙමින් අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ සහභාගිත්වය සලකා බැලීමේදී විවැහි දේශපාලන චකඟතාවය විශේෂයෙන් වැදගත් වේ. පර්යේෂණ, උපදේශනය, විවිධ ක්‍රියාත්මක කිරීමේ විකල්ප සලකා බැලීම, පොදු චකඟත්වය ගොඩනැගීම, සහ වෙනස්වීම් ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා කාලය ලබාදීම පිණිස ප්‍රතිපත්ති සහ හිතී සංවර්ධනය කිරීම මැතිවරණයකට සාධාරණ කාලයකට පෙර සිදුකළ යුතුය.

අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ සහභාගිත්වයට අදාළව සලකා බැලිය යුතු මූලික හිතී සම්පාදන ගැටළුවලට ඇතුළත් වන්නේ:

- වාසස්ථාන අවශ්‍යතාවය වැනි ඡන්දය ප්‍රකාශ කිරීම සහ අපේක්ෂකයෙක් ලෙස පෙනී සිටීමේ යෝග්‍යතා කොන්දේසි;
- ඡන්ද කොට්ඨාස සහ /හෝ සීමාහීර්ණ වෙනස්වීම්;
- මැතිවරණ කාර්ය සඳහා ලියාපදිංචි ස්ථානය වෙනස් කිරීම සඳහා විධිවිධාන;
- ලියවිලි අවශ්‍යතා;
- නොපැමිණි ඡන්ද පත්‍රිකාව පිළිබඳ සුදුසු විධිවිධාන ඇතුළුව විශේෂ ඡන්දය ලබාදීමේ වැඩපිළිවෙල; සහ,
- අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ ඡන්දවල රහස්‍යතාව ආරක්ෂා කිරීම සඳහා සුදුසු විශේෂ ගණන් කිරීමේ වැඩපිළිවෙල.

විශේෂයෙන් අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් පිළිබඳ දත්තවල අඩුපාඩුවක් සහ මැතිවරණ පරිපාලන අත්දැකීමෙහි අඩුපාඩුවක් ඇත්නම්, දේශපාලනිකව-ආරෝපිත පරිසරයක් තුළ හිතී පද්ධති විධිවිධාන සොයාගැනීම දුෂ්කර විය හැකිය. වියට සමානවම, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ අවශ්‍යතා විවිධ විය හැකිය. නිදසුනක් ලෙස, සමහර පුද්ගලයින් තමන්ගේ මුල් ප්‍රදේශය වන වීම රාජ්‍යයේ/කලාපයේ කඳවුරුවල පිවිත් විය හැකි අතර, අනෙකුත් පුද්ගලයින් ගෘහස්ථ නවාතැන්වල රටපුරා විසිරී සිටිය හැකිය.

මැතිවරණ සාම ක්‍රියාවලි කතිකාවක කොටසක් ලෙස සාකච්ඡා වෙමින් පවතිනම්, සංකීර්ණතා වැඩිකළ හැකිය. විවැහි අවස්ථාවලදී, මැතිවරණ සමගි සම්මුති සාමයේ නාමයෙන් දේශපාලනිකව චකඟ විය හැකිය. විවැහි වාතාවරණයන්හි දී, යම් මැතිවරණ අඩුලුහුඬුකම් සම්මතයක් බවට පත්වීම වැලැක්වීමට අඩුණ්ඩ සමාලෝචනයක් තිබීම වැදගත් විය හැකිය. නිදසුනක් ලෙස, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් ඔවුන්ගේ වර්තමාන ඡන්ද කොට්ඨාසය තුළ පාර්ලිමේන්තු මැතිවරණයකදී දැනටමත් ඡන්දය ලබා දී ඇති අවස්ථාවක, මුල් පාර්ලිමේන්තු ඡන්ද කොට්ඨාසය සඳහා අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට ඡන්දය ලබාදීමට සාම ක්‍රියාවලියක් සම්බන්ධ වේ. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට චකම මැතිවරණ කොට්ඨාසයේ ඡන්ද දෙකක් ලැබීමේ බලපෑම ඡන්දය පිළිබඳ සමානතාව පීඩාවට පත්කරන බැවින් මෙය ඡන්දය සම්බන්ධයෙන් අසම්පූර්ණ වුවද එක් සමගි සම්මුතියක් ලෙස දේශපාලනිකව චකඟ විය හැකිය.

තවත් උභ්‍යෝගීකරණ ප්‍රශ්නයක් විය හැක්කේ යම් හිතීමය වෙනස්වීම් අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් සඳහා විධිවිධාන හෝ අනෙකුත් උවදුරට ලක්විය හැකි කණ්ඩායම්වල අවශ්‍යතා ආමන්ත්‍රණය කිරීම හෝ මැතිවරණ සංශෝධන පුළුල් ලෙස සීමා කිරීමයි. නිදසුනක් ලෙස, යුක්රේනය තුළ දැනට අභ්‍යන්තරව අවතැන්

වූ පුද්ගලයින් මිලියන 1.8ක් ඇති බවට ඇස්තමේන්තු කරනු ලැබුවද, දුෂ්කරතාවලින් මැතිවරණවලදී පීඩාවට පත්වෙන මිලියන හයක සංක්‍රමණික සේවකයින් ලියාපදිංචි කිරීමේ ස්ථානය වෙනස් කිරීම හා සම්බන්ධ විය. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් වෙනුවෙන් ඉලක්කගත ප්‍රතිසංස්කරණ ඉක්මණින් සම්මත කල යුතු බවට හා විවැනි පුළුල් ප්‍රතිසංස්කරණවලට පුළුල් ප්‍රතිලාභ ලබාදීමට හැකියාව තිබුණද දේශපාලනිකව එකඟ නොවීම සඳහා බොහෝ අවස්ථාවන් තිබිය හැකි බැවින් ක්‍රියාවලිය අඩපන කරන බවට සමහරවිට තර්ක කෙරේ.

ඇගේගිස්ථානය, ජෝර්ජියාව, ඉරාකය, සහ යුක්රේනය වැනි සමහර රටවල අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ ඡන්දය ලබාදීමේ අයිතිය නැවත තහවුරු කරන අභ්‍යන්තර අවතැන්වීම පිළිබඳ ජාතික ප්‍රතිපත්ති සහ හිතී ස්ථාපිත කොට ඇත. එක් ප්‍රවේශයක් වන්නේ අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායමක් ස්ථාපිත කිරීම වන අතර, එයට අවතැන් වූ ප්‍රජාව, සිවිල් සමාජය සහ සහයෝගය ලබාදෙන ජාත්‍යන්තර සංවිධාන වැනි උනන්දුවක් දක්වන අනෙකුත් කණ්ඩායම්වල පාර්ශ්වකරුවන් ඇතුළත්ය. විවැනි ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායමකට ප්‍රතිපත්ති, හිතී, ගැටළු ක්‍රියාත්මක කිරීම, ආරක්ෂක විධිවිධාන යනාදියට ප්‍රවේශවීමට, නිර්දේශ ලබාදීමට සහ ප්‍රසිද්ධියේ වාර්තා කිරීමට හැකිය.

මෙහෙයුම් සැලසුම් කිරීම

අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ ඡන්ද බලය ලබාදීමේ විශේෂ විධිවිධාන සඳහා අමතර සම්පත් අවශ්‍ය වේ. සම්බන්ධිත සංකීර්ණතා වැඩිකරන සාපේක්ෂව කුඩා ඡන්දදායක කණ්ඩායමක් සඳහා අවශ්‍ය විය හැකි අතිරේක මුදල් සහ කාලය අවශ්‍ය පියවර ගැනීම සඳහා මැතිවරණ කළමනාකරණ ආයතනය දුර්වල කරන්නක් විය හැකිය. එමනිසා, උපදේශන වැඩසටහන් IDPs, CSOs, සහ ජාත්‍යන්තර ප්‍රජාව විසින් සහතික කළ හැකිය. සාම ක්‍රියාවලියේ කොටසක් ලෙස පශ්චාත් යුධ අවස්ථා මැතිවරණ අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් සඳහා අවශ්‍ය විධිවිධාන තවදුරටත් අවුල්කළ හැකි අසම්පූර්ණ කොන්දේසි තුළ සංක්ෂිප්ත කාලසීමාවක් තුළ පැවැත්විය හැකිය.

මැතිවරණ සැලසුම් කිරීමේදී අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ විවිධ කණ්ඩායම් සඳහා අවශ්‍ය වියහැකි විශේෂ විධිවිධාන සියල්ල සැලකිල්ලට ගැනීම අවශ්‍ය වේ. එමනිසා, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ සංඛ්‍යා සහ ස්ථාන පිළිබඳ තොරතුරු අවශ්‍ය කෙරේ. විසේදුවත්, මෙය සෑම අවස්ථාවකම ලබාගත නොහැකි බැවින්, කාර්ය ඇස්තමේන්තු සංවර්ධනය කිරීම අවශ්‍ය වේ. විශේෂ විධිවිධානවලට ඡන්ද කොට්ඨාස වෙන්කිරීම සඳහා වැඩපිළිවෙල, අවශ්‍යනම් පසුකාලීන සීමාහීර්ණ, ඡන්දදායක ලේඛනය, විශේෂිත ඡන්ද මධ්‍යස්ථානයන්හි නොපැමිණි ඡන්දය ලබාදීමේ හැකියාව, අමතර ආරක්ෂක අවශ්‍යතා, විධිමත් ඡන්දදායක අධ්‍යාපනය ඇතුළත් කළ හැකිය. එමෙන්ම සැලසුම් කිරීමේදී විශේෂ විධිවිධාන පිළිබඳ එකඟතාව ඇත්නම් ක්‍රියාවලිය තුළ අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් සහ දේශීය ප්‍රජාවන් සම්බන්ධ කරන අකාරය පිළිබඳ සැලකිල්ලට ගැනීමද අවශ්‍යය. හිදසුනක් ලෙස දේශීය නිරීක්ෂණ කණ්ඩායම් සමඟ වැඩකරමින්, විනිවිදභාවය සහ පරීක්ෂාව ප්‍රවර්ධනය කිරීම සඳහා අමතර උත්සාහයන් ගැනීමද අවශ්‍යය. ඊට අමතරව, අවතැන් වූ කාලසීමාව තුළ පුද්ගල ප්‍රවේශ ගැටළු තිබිය හැකි බැවින් ඡන්දදායකයින්ට මැතිවරණ වැඩසටහන පිළිබඳ තොරතුරු ලබාදීම සඳහා අමතර උත්සාහයන් ගැනීම මැතිවරණ කළමනාකරණ ආයතනයට උපකාරී විය හැකිය.

අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ ඡන්ද බලය ලබාදීම සඳහා ඵලදායීව සැලසුම් කිරීම සම්බන්ධයෙන් බහුමාන අභියෝග අනුව, මැතිවරණ කළමනාකරණ ආයතනයට අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ ගැටළු සඳහා අවධානයක් හෝ ඒකකයක් තිබිය යුතු බවට සැමවිටම නිර්දේශ කෙරේ. පරිපාලනයේ විවිධ දෙපාර්තමේන්තු විසින් ආමන්ත්‍රණය කෙරෙන අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ ගැටළු පිළිබඳ සන්නිවේදනය සහ උපදේශනය සහ ඔවුන්ගේ අවශ්‍යතා ප්‍රවර්ධනය කිරීමට මෙය සහය වනු ඇත.

සිවිල් සමාජය සහ ජාත්‍යන්තර ප්‍රජාවගේ කාර්යභාරය

සිවිල් සමාජයේ කාර්යභාරය

සාකච්ඡා කරන ලද දේශපාලන සංවේදීතා සහ මෙහෙයුම් සංකීර්ණතා අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ මැතිවරණ අයිතිවාසිකම් නොසලකා හැරීමට රාජ්‍ය බලධාරීන් යොමු කළ හැක. එමනිසාම, සිවිල් සමාජය ගැටළුව පිළිබඳ තොරතුරු ලබාදීම සහ ඒ වෙනුවෙන් කටාකිරීම තීරණාත්මක විය හැකිය. මූලිකවම අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ ගැටළු සඳහා කැපවෙන ප්‍රජා සේවා සංවිධාන (CSO), පුරවැසි නිරීක්ෂණ කණ්ඩායම්, සහ අනෙකුත් පුළුල්ව පදනම් ප්‍රජා සේවා සංවිධාන යම් මට්ටමකින් සම්බන්ධ වනු ලැබේ.

අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ ස්ථාන, අවශ්‍යතා සහ මනාපයන් පිළිබඳ තොරතුරු ලබාදීම, සහ විශේෂ ක්‍රියාමාර්ග සහ සේවා සඳහා පක්ෂව කටා කිරීම මෙම කාර්යයන්ට ඇතුළත් කළ හැකිය. සමහර අවස්ථාවල, CSOs පාර්ලිමේන්තු මංග්‍රීවරුන්ගේ සලකා බැලීම සඳහා ව්‍යවස්ථාප්‍රායක පනත් කෙටුම්පත් කොට ඇති අතර මානව හිමිකම් පිළිබඳ යුරෝපීය උසාවියට හඬ ගොනු කිරීම ඇතුළුව හිතීමය පක්ෂව කටාකිරීම සිදු කොට ඇත. ප්‍රජා සේවා සංවිධාන අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ මැතිවරණ සහභාගිත්ව ගැටළුව ඉස්මතු කොට දක්වමින් ගිවිසුම් හිසාමන ආයතන වෙත ජායා සහ විකල්ප වාර්තාවන්ද ඉදිරිපත් කළ හැකිය.

පුරවැසි නිරීක්ෂණ කණ්ඩායම් සහ ජාලවලට අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් සඳහා ක්‍රියාත්මක කළ විධිවිධාන සහ සේවා පරීක්ෂාකිරීම තුළින් ඉටුකිරීමට විශේෂ කාර්යභාරයක් ඇත. වංචා වැලැක්වීම, යහපත් ව්‍යවහාර පිළිබඳ තොරතුරු ලබාදීම, සහ මැතිවරණයකට පෙර, එම කාලසීමාව තුළ සහ පසුව අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ සහභාගිත්ව ගැටළුව පිළිබඳව අවධානය පවත්වා ගැනීම සඳහා මෙය අවශ්‍යය. එවැනි පරීක්ෂා කිරීමේ නිරීක්ෂණ මෙහෙවර තුළ අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් ඇතුළත් කිරීම මගින් වඩාත් ඵලදායී වේ.

අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගල තාවකාලික වාසස්ථාන

පුද්ගලයින් 80,000ක් පමණ 2016 ජූනි මස සෘතුච්ඡේදී තමන්ගේ නිවාසවලින් බලාත්කාරයෙන් යාමට සිදු වූ පසු, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ (IDPs) 24,000කට වැඩි පිරිසකට දකුණු සුඩානයේ වාඩි නගරය තුළ එක්සත් ජාතීන්ගේ සාමසාධකයින් විසින් ආරක්ෂා කරන ප්‍රදේශයක් තුළ තාවකාලික වාසස්ථාන දී ඇත. වාසස්ථාන ජනතාගෙන් පිරුණු බැවින්, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ පහසුව පිණිස ජාත්‍යන්තර ප්‍රජාව විසින් පොදු වාසස්ථාන ගොඩනගමින්, වැසිකිළි කානු කපමින් සහ ප්‍රවේශ මාර්ගයක් සකස් කරමින් ප්‍රදේශය වැඩි දියුණු කිරීමට සහය විය.

අනුග්‍රහය : මුසේ මොහමඩ්, සංක්‍රමණිකයින් සඳහා ජාත්‍යන්තර සංවිධානය, 2016

ජාත්‍යන්තර ප්‍රජාවගේ කාර්යභාරය

ජාත්‍යන්තර ප්‍රජාව අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ මැතිවරණ අයිතිවාසිකම් ප්‍රවර්ධනය කිරීමේදී සැමවිටම සම්බන්ධ කොට ඇත. විශේෂයෙන්ම නැගෙනහිර තිමෝරය (තිමෝර - ලෙස්ටි), බොස්නියාව, කොසෝවෝ, සහ මෑතදී දකුණු සුඩානය වැනි පශ්චාත් යුධ මැතිවරණවලදී සම්බන්ධ කොට ඇත. ජෝර්ජියාව තුළ 2001 සහ 2003 දී අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ ඡන්ද අයිතිය පිළිබඳ අයුක්තිසහගත සීමාකිරීම් මතුකර දැක්වීමේදී ජාත්‍යන්තර කණ්ඩායම් වැදගත් කාර්යභාරයක් ඉටුකරන ලදී. බොස්නියාව සහ කොසෝවෝ හි දී ජාත්‍යන්තර සංවිධාන අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ සහභාගිත්වය සඳහා විශේෂ විධිවිධාන සහිත ව්‍යවස්ථා කෙටුම්පත් කිරීමේදී සහය ලබාදී ඇත. එසේවුවත්, ජාත්‍යන්තර උනන්දුව සහ සහය සැමවිටම එකට ගැලපීමක් නොවීය. පුරවැසි නිරීක්ෂකයින්ට අමතරව, ජාත්‍යන්තර මැතිවරණ නිරීක්ෂකයින්ට න්‍යාය පත්‍රයෙහි අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ ඡන්ද බලය ලබාදීම පවත්වා ගැනීමේදී සහ ගනු ලබන යම් ක්‍රියාමාර්ගවල වලදායීත්වය පරීක්ෂා කිරීමේදී ඉටු කිරීමට ප්‍රධාන කාර්යභාරයක් විය. අද දක්වා, ජාත්‍යන්තර නිරීක්ෂණ මෙහෙවර අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ ගැටළු සම්බන්ධයෙන් විවිධ අවධානය යොමු කොට ඇත. ශ්‍රී ලංකාවේ ආයතන විසින් අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ ඡන්ද අයිතිය පිළිබඳ අඩු ආවරණයක් ඇති බව දක්නට ඇත.

අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගල ජනතාව සහ ඔවුන්ගේ මැතිවරණ සහභාගිත්වය පිළිබඳ ලබාගත හැකි සීමිත දත්ත මගින් මැතිවරණ බලධාරීන් සහ ජාත්‍යන්තර සංවිධාන අතර යහපත් ව්‍යවහාර පිළිබඳ පර්යේෂණ සහ සංවර්ධනය සඳහා අමතර සම්පත් අවශ්‍ය කෙරෙන පර්යේෂණ ක්ෂේත්‍ර සාපේක්ෂව නොසලකා හැර ඇති බව විශේෂයෙන් පෙන්වා දේ.

අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ ඡන්ද අයිතිය වැඩිදියුණු කිරීම සඳහා නිර්දේශ

අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ මැතිවරණ සහභාගිත්වය සංවර්ධනය කිරීම සඳහා පහත නිර්දේශ ඉදිරිපත් කෙරේ:

1. ජාත්‍යන්තර මානව හිමිකම් ආයතන තවදුරටත් වාර්තා වන රටවල අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ මැතිවරණ සහභාගිත්ව ගැටළුව ආමන්ත්‍රණය කර, එම ගැටළුවේ වැදගත්කම තවදුරටත් අවධාරණය කිරීම පිණිස අදහස් දක්වමින් යහපත් ව්‍යවහාරයන් ශක්තිමත් කිරීම. මෙය විශේෂයෙන් ගෝලීය වශයෙන් අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ වර්ධනය වන සංඛ්‍යාවට අදාළ වේ.
2. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ සහභාගිත්වය සඳහා විධිවිධාන පිළිබඳ තීරණ නියමානුකූලව සංවේදී සහ සංකීර්ණ, නීතිමය සහ තාක්ෂණික කරුණු පිළිබඳ සලකාබැලීම සඳහා ඉඩදුන් කාලය සමඟ මැතිවරණයක් හෝ ජනමත විචාරණයකට සාධාරණ කාලයකට පෙර සිදු කිරීම. මෙහෙයුම් ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහාද කාලය ලබා දේ.
3. හැකි අවස්ථාවන්හිදී, නීතිය සහ / හෝ දේශපාලන විකඟනාවය තුළින් ආරක්ෂා කෙරෙන අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ මැතිවරණ සහභාගිත්වය සඳහා විධිවිධාන සහිතව පක්ෂ අතර පොදු විකඟනාව පදනම් විකඟනාවක් අපේක්ෂා කිරීම. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් සහ මැතිවරණ කළමනාකරණ ආයතනය නීති පද්ධති සංවර්ධන ක්‍රියාවලිය තුළ සක්‍රීයව සම්බන්ධ වේ. ජාත්‍යන්තර නීතිය, සාක්ෂි සහ දත්ත මෙන්ම ප්‍රායෝගික යථාර්ථයන් පිළිබඳ නිසි සැලකිල්ල යොමු කිරීම. නීතිමය සංවර්ධන ක්‍රියාවලිය විනිවිද වන අතර සියල්ල ඇතුළත්ය.
4. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ සහභාගිත්වය සඳහා විධිවිධාන පිළිබඳ විධිමත් සමාලෝචනය අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් සහ පොදුවේ මැතිවරණ වටපිටාවන් වෙත ස් වන බැවින් මැතිවරණ අතර සිදුකිරීම.
5. ව්‍යවස්ථාදායකය සහ මැතිවරණ කළමනාකරණ ආයතනය අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් පුළුල්ව නියෝජනය වන කණ්ඩායම් සමඟ සහ අනෙකුත් පාර්ශ්වකරුවන් සමඟ උපදෙස් ලබාගැනීමට කටයුතු

කරන අතර හිතී පද්ධතිය, රෙගුලාසි, ප්‍රතිපත්ති සංවර්ධනය කිරීමේදී සහ ප්‍රායෝගික ක්‍රියාත්මක කිරීමේදී ඔවුන් සක්‍රියව සම්බන්ධ කරයි.

6. විශේෂයෙන් අදාළ අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ සහභාගිත්ව වැඩපිළිවල සහ තත්ත්වාකාර සහභාගිත්ව අනුපාත පරීක්ෂා කිරීම සඳහා තවදුරටත් පර්යේෂණ ජාත්‍යන්තර වශයෙන් පැවැත්වීම. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ සංඛ්‍යාව සහ මැතිවරණ සහභාගිත්වය වාර්තා කොට ප්‍රකාශයට පත් කෙරෙන අතර යම් ගැටළු සහ යහපත් ව්‍යවහාරයන් හඳුනාගැනීම පිණිස කඩිනමින් ලබාගත හැකිය.
7. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගල කණ්ඩායම් සම්බන්ධකර ගනිමින්, ක්‍රියාවලියේ සාධාරණත්වයට විශ්වකී අවදානම්, ආරක්ෂක ගැටළු මෙන්ම ඒවා අවම කිරීමේ ක්‍රියාමාර්ග හඳුනාගනිමින් අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට ඡන්දය ලබාදීම සඳහා කළහැකි විවිධ ආකෘතීන් පිළිබඳ අධ්‍යයන සිදු කිරීම.
8. අවශ්‍ය පරිදි අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ මැතිවරණ සහභාගිත්වය සඳහා අමතර මූල්‍ය සම්පත් ලබාදීම.
9. අවශ්‍ය පරිදි සමාන අවස්ථා සහ නියෝජනයට පහසුකම් සැලසීම සඳහා විශේෂ ක්‍රියාමාර්ග ගනු ලැබීම. විශේෂ ක්‍රියාමාර්ගවලට වෙනස් වාසස්ථාන අවශ්‍යතා, විකල්ප ලියවිලි විධිවිධාන, ලියාපදිංචිය සඳහා අතිරේක අවස්ථා. නොපැමිණි ඡන්දය ලබාදීම, අමතර භාෂාවකින් ලියවිලි ලබාගැනීම යනාදිය ඇතුළත් කළ හැකිය.
10. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ තත්ත්වයට කිසිදු ප්‍රතිවිපාකයක් නොමැතිව ඡන්දය ප්‍රකාශ කිරීමේදී මුල් ඡන්ද කොට්ඨාසය හෝ එසේ නැතිනම් වර්තමාන ඡන්ද කොට්ඨාසය තෝරාගැනීම සඳහා අවස්ථාව හෝ මානවවාදී සහයෝගය සඳහා ප්‍රවේශය අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට ලබාදීම.
11. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ ඡන්ද කොට්ඨාස වෙන්කිරීමෙන් පසු මැතිවරණයකට සාධාරණ කාලසීමාවකට පෙර සම්පූර්ණ කළ යුතු ඡන්ද කොට්ඨාස සීමානිර්ණය සිදුකිරීම.
12. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ ගැටළු, සහ විවිධ පරිපාලන දෙපාර්තමේන්තු විසින් ආමන්ත්‍රණය කෙරෙන ඔවුන්ගේ අවශ්‍යතා පිළිබඳ සන්නිවේදනය සහ උපදේශනය ප්‍රවර්ධනය කිරීම සඳහා මැතිවරණ කළමනාකරණ ආයතනය තුළ අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් වෙනුවෙන් ස්ථානයක් හෝ ඒකකයක් ස්ථාපිත කිරීම.
13. ගෙන ඇති විශේෂ වැඩපිළිවෙල ඇතුළුව ඡන්දය ලබාදීම සහ එයට පෙනී සිටීම පිළිබඳ, සහ පැමිණිලි සහ අභියාචන යාන්ත්‍රණ පිළිබඳව විශේෂිත තොරතුරු අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් වෙත ලබාදීම. එවැනි තොරතුරු අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ට පහසුවෙන් භාවිතා කළ හැකි භාෂාවකින් ලබාදීම.
14. විශේෂිත ඡන්දදායක අධ්‍යාපනය සහ වැඩසටහන් තොරතුරු වැනි අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ දේශපාලන සහභාගිත්වය පිළිබඳ අමතර තොරතුරු රජයට අයත් මාධ්‍යවලින් ලබාදීම සහ අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් ඡන්දය ලබාදෙන සහ අපේක්ෂකයින් ලෙස ඉදිරිපත්වන ප්‍රදේශවලින් වාර්තා ලබාගැනීම.
15. පැමිණිලි සහ අභියාචන වෙනත් ස්ථානවලදී ගොනු කිරීමට අවසර දීම. එමගින් අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයෙකුට තමන්ගේ මුල් ඡන්ද කොට්ඨාසයට (තමන්ගේ ඡන්දය ගණන් කරනු ලැබිය හැකි සහ එය ක්‍රියාත්මක විය හැකි) ආපසු යාමට අවශ්‍යතාවන් ඇති නොවේ.
16. පුරවැසි නිරීක්ෂණ කණ්ඩායම්වලට අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් බඳවා ගැනීම සහ පරීක්ෂාව වැඩි කිරීම සඳහා අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගල ස්ථානවල නිරීක්ෂකයින් සංවිධානය කිරීම, සහ අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ සහභාගිත්වය පිළිබඳ ඔවුන්ගේ වාර්තාවෙහි කොටසක් ඇතුළත් කිරීම. පුරවැසි නිරීක්ෂණ කණ්ඩායම් මැතිවරණයකට පෙර, අතරතුර සහ පසුව අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ දේශපාලන සහභාගිත්වය සොයා බැලීම සහ ඒ වෙනුවෙන් කටා කිරීම.
17. මැතිවරණය පිළිබඳ පරීක්ෂාව වැඩිකිරීම සඳහා අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගල ස්ථානවල සේවය කිරීමට දේශපාලන පක්ෂ නියෝජිතයින් බඳවා ගැනීම.

ඉහත නිර්දේශ ජාත්‍යන්තර නීති, යහපත් ව්‍යවහාර සහ මෙම පත්‍රිකාවෙන් සාකච්ඡා කරන උගත් පාඩම් මත පදනම් වේ. යුක්රේනය. ශ්‍රී ලංකාව, බොස්නියාව, හර්සෙගෝවිනා සහ ඉන්දුනීසියාව වැනි විවිධ රටවල අත්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ දේශපාලන අයිතිවාසිකම් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා කටයුතු කිරීමේදී IFESහි සැලකිය යුතු පළපුරුද්ද තුළින් මේවා සිදුකර ඇත. මෙම නිර්දේශ ක්‍රියාත්මක කිරීමට සහයවීමේදී IFES ගෝලීය වශයෙන් සෑමවිටම දේශීය හවුල්කරුවන් සමඟ සහයෝගීත්වයෙන් කටයුතු කිරීමට උත්සාහ කරයි.

IFES ට මෙහෙයුම් ක්‍රියාත්මක කිරීම මෙන්ම පක්ෂව කටාකිරීම සහ ප්‍රතිපත්ති සංවර්ධනයට සහය විය හැකිය. නිදසුනක් ලෙස, අත්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්, දේශපාලන පක්ෂ, මැතිවරණ කළමනාකරණ ආයතනය, වෙනත් රාජ්‍ය ආයතන සහ සිවිල් සමාජය ඇතුළුව සියලුම පාර්ශ්වකරුවන් සම්බන්ධවන ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායමක් සහ උපදේශන ක්‍රියාවලියක් තුළින් අත්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් සඳහා පොදු-වකඟත්වය පදනම් ජන්දබලය ලබාදීමේ තිරසාර විසඳුම් ප්‍රවර්ධනය කිරීම. විනිවිදව ක්‍රියාත්මක සහ සියල්ල ඇතුළත් වුවහි විශේෂ ක්‍රියාකාරී කමිටුවකට සිදුකළ නිර්දේශ සහ තීරණ ඉදිරිපත් කිරීමට සහ ඉහල පිලිගැනීමක් සඳහා වඩා යහපත් මාර්ග හඳුනාගැනීමට සහය විය හැකිය. මැතිවරණ විෂමාවාර හඳුනාගැනීම, සොයාගැනීම, බාධාකිරීම සහ අවමකිරීම මෙන්ම ජන්ද බලය ලබාදීම පුළුල්කිරීම පිළිබඳ කටයුතු කිරීමේ පුළුල් පළපුරුද්ද සතුය.

ඇමුණුම 1 : අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ දේශපාලන සහභාගිත්වය පිළිබඳ පොත්පත් සඳහා මූලාශ්‍ර

මෙම මූලාශ්‍ර කොටස වර්ග හතරකට බෙදේ : 1) අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ දේශපාලන සහභාගිත්වය පිළිබඳ පොදු පොත්පත්, 2) ජාත්‍යන්තර හිතිය සහ යහපත් ව්‍යවහාර, 3) කලාපීය සහ මෙරට වාර්තා, සහ 4) ප්‍රධාන ජාත්‍යන්තර සංවිධාන සහ මූලාශ්‍ර.

1. පොදු ප්‍රකාශන

1. බ්‍රොක්‍රිංග්ස් ආයතනය. වගකීමේ සිට ප්‍රතිචාරය දක්වා : අභ්‍යන්තර අවතැන්වීම සඳහා ජාතික ප්‍රවේශ ඇගයීම (2011). <http://www.brookings.edu/~media/research/files/reports/2011/11/responsibility-response-ferris/from-responsibility-to-response-nov-2011.pdf> තුළින් ලබාගත හැකිය.
2. ජේ. ග්‍රේස් සහ චරිත් මුහි. අවතැන් වූ ජනතාව දේශපාලන සහභාගිත්වය තුළින් සාමය ගොඩනැගීම, කාර්තූමය සරණාගත සමීක්ෂණ, 28 වෙළුම, අංක 1. (2009). <http://libra.msra.cn/Journal/16729/refugee-survey-quarterly> තුළින් ලබාගත හැකිය.
3. ජේ. ග්‍රේස් සහ චරිත් මුහි. ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය සහ අවතැන්වීම : දේශපාලන සහභාගිත්වය හිමිකම්, විශේෂයෙන් ඡන්දය සහ තේරීපත්වීම සඳහා අයිතිය. (2007). http://www.geneseo.edu/~iompres/grace_mooney_IDP_participation.pdf තුළින් ලබාගත හැකිය.
4. ඩී. ලැසි. වගවීම, හිතනුකුලතාවය සහ සාමය ගොඩනැගීම : සරණාගතයින්, අභ්‍යන්තර අවතැන් වූ පුද්ගලයින්, සහ දේශපාලන සහභාගිත්වය සඳහා අයිතිය. (2004). <https://www.ifes.org/publications/building-accountability-legitimacy-and-peace-refugees-internally-displaced-persons-and> තුළින් ලබාගත හැකිය.
5. ජේ. ග්‍රේස් සහ ජේ. ෆිෂ්වර්. යුධ-බලාත්කාර සංක්‍රමණිකයින්ට ඡන්ද ලබය ලබාදීම : ගැටළු. සම්මත සහ යහපත් ව්‍යවහාර. (2003). http://www.geneseo.edu/~iompres/Archive/Outputs/Standards_Final.pdf තුළින් ලබාගත හැකිය.
6. චීව්. රොබර්ට්ස්, බලාත්කාර සංක්‍රමණය සහ මැතිවරණ සහභාගිත්වය. (2003). <http://www.forcedmigration.org/research-resources/expert-guides/forced-migration-and-electoral-participation/fmo020.pdf> තුළින් ලබාගත හැකිය.
7. ජේ. ග්‍රේස් සහ ජේ. ෆිෂ්වර්. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් සඳහා මැතිවරණ සමානත්වය සෙවීම, (2005). <http://www.fmreview.org/FMRpdfs/GP10/26-27.pdf> තුළින් ලබාගත හැකිය.
8. චරිත් මුහි සහ ඩී. ජාරා. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ ඡන්දය දීමේ අයිතිය ආරක්ෂා කිරීම. (2005). <http://www.brookings.edu/research/articles/2005/05/26votingrights-mooney> තුළින් ලබාගත හැකිය.
9. ඩබ්. කාලින්. උපදේශාත්මක මූලධර්මවල අනාගතය. (2008). <http://www.fmreview.org/sites/fmr/files/FMRdownloads/en/FMRpdfs/BrookingsSpecial/03.pdf> තුළින් ලබාගත හැකිය.

10. බෘක්න්ග්ස් ආයතනය. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් ආරක්ෂා කිරීම : හිත හා ප්‍රතිපත්ති සම්පාදකයින් සඳහා සංග්‍රහය. (2008). http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2008/10/16-internal-displacement/10_internal_displacement_manual.pdf තුළින් ලබාගත හැකිය.
11. නොර්වීජියන් සරණාගත සභාවේ අභ්‍යන්තරව අවතැන්වීම නියාමන මධ්‍යස්ථාන (IDMC). අභ්‍යන්තරව අවතැන්වීම පිළිබඳ ගෝලීය වාර්තාව 201. (2016). <http://www.internal-displacement.org/globalreport2016> තුළින් ලබාගත හැකිය.
12. නොර්වීජියන් සරණාගත සභාවේ අභ්‍යන්තරව අවතැන්වීම නියාමන මධ්‍යස්ථාන (IDMC). ගෝලීය සමාලෝචනය 2015 : යුද්ධය සහ ප්‍රචණ්ඩත්වය තුළින් අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්. (2015). <http://www.internal-displacement.org/assets/library/Media/201505-Global-Overview-2015/20150506-global-overview-2015-en.pdf> තුළින් ලබාගත හැකිය.
13. බෘක්න්ග්ස් ආයතනය. දේශීය හිතියට අභ්‍යන්තරව අවතැන්වීම පිළිබඳ උපදේශාත්මක මූලධර්ම ඇතුළත් කිරීම : හිතිය : ගැටළු සහ අභියෝග, සහභාගිත්ව අයිතිය. (2010). http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2010/1/19-internal-displacement/0119_internal_displacement_ch13.pdf තුළින් ලබාගත හැකිය.
14. ජේ. ග්‍රේස්. යුද්ධයෙන් බලාත්කාර සංක්‍රමණිකයින්ගේ මැතිවරණ අයිතිවාසිකම්. අදාළ හිතියමයන් සහ ලේඛණ පිළිබඳ සමාලෝචනය. (2003). http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/Pnadf327.pdf තුළින් ලබාගත හැකිය.
15. ඩී. ස්ටේෆානොවික්, සහ එන්. ලොයිසිඩස්. ආපසු පැමිණීම ධෛර්යමත් කිරීමේදී දුරස්ථව ඡන්දය ප්‍රකාශකිරීමේ කාර්යභාරය (2015). <http://www.fmreview.org/sites/fmr/files/FMRdownloads/en/dayton20/stefanovic-loizides.pdf> තුළින් ලබාගත හැකිය.
16. සරණාගතයින් පිළිබඳ එක්සත් ජාතීන්ගේ මහ කොමසාරිස් කාර්යාලය, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා අත් පොතක්. (2007). පිටුව. 329-335. <http://www.unhcr.org/4c2355229.pdf> තුළින් ලබාගත හැකිය.
17. එස්. ගාතියා. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ ඡන්දය දීමේ අයිතිවාසිකම්, AINREL මගින් අත් පොතක්. <http://aceproject.org/ero-en/misc/guide-voting-rights-for-internally-displaced> තුළින් ලබාගත හැකිය.

2. ජාත්‍යන්තර නීතිය සහ සම්මත

1. එක්සත් ජාතීන්, සිවිල් සහ දේශපාලන හිමිකම් පිළිබඳ ජාත්‍යන්තර සම්මුතිය (ICCPR). (1966). <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CCPR.aspx> තුළින් ලබාගත හැකිය.
2. එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කමිටුව. පොදු අදහස් 25. (1996). http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2fC%2f21%2fRev.1%2fAdd.7&Lang=en තුළින් ලබාගත හැකිය.
3. එක්සත් ජාතීන්ගේ කාන්තාවන්ට විරෝධීව සියලුම ආකාරයේ කොන් කිරීම් තුරන් කිරීම පිළිබඳ සම්මුතිය. (1979). <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cedaw.htm> තුළින් ලබාගත හැකිය.

4. එක්සත් ජාතීන්ගේ කාන්තාවන්ට එරෙහිව සියලුම ආකාරයේ කොන් කිරීම් තුරන් කිරීම පිළිබඳ කමිටුව. පොදු නිර්දේශ 23. (1997). <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CEDAW/Pages/Recommendations.aspx> තුළින් ලබාගත හැකිය.
5. එක්සත් ජාතීන්ගේ සියලුම ආකාරයේ ජනවාර්ගික කොන් කිරීම් තුරන් කිරීම පිළිබඳ සම්මුතිය. (1965). <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/cerd.pdf> තුළින් ලබාගත හැකිය.
6. එක්සත් ජාතීන්ගේ ආබාධිත පුද්ගලයින්ගේ අයිතිවාසිකම් පිළිබඳ සම්මුතිය. (2006). <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/ConventionRightsPersonsWithDisabilities.aspx> තුළින් ලබාගත හැකිය.
7. අප්‍රිකානු සංගමය. කම්පලා සම්මුතිය. (2009). <http://www.au.int/en/sites/default/files/treaties/7796-treaty-0039 - kampala convention african union convention for the protection and assistance of internally displaced persons in e.pdf> තුළින් ලබාගත හැකිය.
8. එක්සත් ජාතීන්, අභ්‍යන්තරව අවතැන්වීම පිළිබඳ උපදේශාත්මක මූලධර්ම. (2004). <http://www.unhcr.org/protection/idps/43ce1cff2/guiding-principles-internal-displacement.html> තුළින් ලබාගත හැකිය.
9. යුරෝපා කවුන්සිලය. නිර්දේශය (2006)6. (2006). <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=987573&Site=CM> තුළින් ලබාගත හැකිය.
10. යුරෝපා කවුන්සිලයේ පාර්ලිමේන්තු සභාව (PACE). නිර්දේශය 1877 (2009). 2009. <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XHTML-EN.asp?fileid=17759&lang=en> තුළින් ලබාගත හැකිය.
11. වැනිස් කොමිසම. මැතිවරණ කරුණු පිළිබඳ යහපත් ව්‍යවහාරය. (2002). [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2002\)023rev-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2002)023rev-e) තුළින් ලබාගත හැකිය.

3. කලාපීය සහ මෙරට වාර්තා

1. සංක්‍රමණිකයින් සඳහා ජාත්‍යන්තර සංවිධානය (IOM). මැතිවරණවල යුධ-බලාත්කාර සංක්‍රමණිකයින්ගේ සහභාගිත්වය පිළිබඳ සිද්ධි අධ්‍යයන. (2003). http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/Pnadf326.pdf තුළින් ලබාගත හැකිය.
2. ඊ. මුනි සහ ඩී. ජාරු. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ ඡන්දය දීමේ අයිතිවාසිකම් : OSCE කලාපය. (2004). https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/20041105_osce.pdf තුළින් ලබාගත හැකිය.
3. යුරෝපා කවුන්සිලය. මානව හිමිකම් පිළිබඳ DGI අධ්‍යයන මණ්ඩලයේ මතය. “අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ අයිතිවාසිකම් සහ හිඳුනස් සහතික කිරීම” පිළිබඳ යුක්රේනයේ කෙටුම්පත් නීතිය. (2014). <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDC TMContent?documentId=0900001680098ea5#search=IDP%20voting> තුළින් ලබාගත හැකිය.
4. කෙටුම්පත් නීතිය පිළිබඳ OPORA අදහස් #2501a-1: අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ ඡන්ද අයිතිවාසිකම් නියාමනය කිරීම සඳහා සිවිල් සමාජ යෝජනා. (2015). <https://www.oporaua.org/en/news/39076-1031-1446983010-zakonoproekt-2501a-1-gromadskist-proponuje-vreguljuvaty-vyborchi-prava-vnutrishno-peremishchenyh-osib> තුළින් ලබාගත හැකිය.

5. දකුණු ෆ්ලෝරිඩා විශ්ව විද්‍යාලය (USF), අවතැන්වීම පිළිබඳ දේශපාලනය : ඡන්දය ලබාදීම සහ අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් (IDPs), (නයිජීරියාව). (2015). <http://www.usfglobalinitiative.org/newsletter/the-politics-of-displacement-voting-and-internally-displaced-persons-idps/> තුළින් ලබාගත හැකිය.
6. කෙන්යාවේ සරණාගත සහවාසය (RCK). සිදුවීම්වලට ඉදිරියෙන් : කෙන්යාවේ අභ්‍යන්තර අවතැන්වීම පිළිබඳ ජාතික ප්‍රතිපත්තියක් සංවර්ධනය කිරීමෙන් උගත් පාඩම්. (2013). <http://www.refworld.org/docid/524018404.html> තුළින් ලබාගත හැකිය.
7. ඩී. සොලමන්. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ මැතිවරණ ආශ්‍රිත අයිතිවාසිකම් සහ දේශපාලන සහභාගිත්වය: ජෝර්ජියාවේ අවතැන්වීම් කාලසීමාව සහ ඉන්පසු ආරක්ෂාව. (2009). http://www.brookings.edu/~media/research/files/papers/2009/11/voting-rights-solomon/11_voting_rights_solomon.pdf තුළින් ලබාගත හැකිය.
8. ඊ. ෆෙරිස්. ඉරාක මැතිවරණ සහ අවතැන්වීම. (2008). <http://www.brookings.edu/research/opinions/2008/10/02-iraq-ferris> තුළින් ලබාගත හැකිය.
9. සංක්‍රමණය සඳහා ජාත්‍යන්තර සංවිධානය (IOM) ශ්‍රී ලංකාව : අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින්ගේ, සරණාගතයින්ගේ සහ ආර්ථික සංක්‍රමණිකයින්ගේ ඡන්ද අයිතිවාසිකම්. (2006). http://www.geneseo.edu/~iompres/Archive/Outputs/Sri_Lanka_Final.pdf තුළින් ලබාගත හැකිය.
10. චල්. ප්‍රාදර් සහ ඊ. හෙරන්. අවතැන් වූ ඡන්දදායකයින්ට ඡන්ද බලය ලබාදීම : බොස්නියා-හර්සගෝවිනාවෙන් පාඩම්. (2007). http://www.laurenprather.org/uploads/2/5/2/3/25239175/prather_and_herron_-_enfranchising_displaced_voters.pdf තුළින් ලබාගත හැකිය.
11. සංක්‍රමණය සඳහා ජාත්‍යන්තර සංවිධානය (IOM). ඡන්ද කොට්ඨාස සහ මැතිවරණ තුළ අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් සහ සංක්‍රමණිකයින්ගේ සහභාගිත්වය තුළින් හේපාල සහය ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී සංක්‍රාංතිය. (2006). http://www.geneseo.edu/~iompres/Archive/Outputs/NEPAL_IOM_AP_FINAL.pdf තුළින් ලබාගත හැකිය.
12. සරණාගතයින් පිළිබඳ ඇගයීම්ස්ථාන අමාත්‍ය, අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් පිළිබඳ ජාතික ප්‍රතිපත්තිය. (2013). <http://morr.gov.af/Content/files/National%20IDP%20Policy%20-%20FINAL%20-%20English%281%29.pdf> තුළින් ලබාගත හැකිය.
13. අවතැන් වීම සහ සංක්‍රමණය පිළිබඳ ඉරාක අමාත්‍ය, අවතැන් වීම පිළිබඳ ජාතික ප්‍රතිපත්තිය. (2008). http://www.brookings.edu/~media/Projects/idp/Iraq_2008_National_Policy.pdf?la=en තුළින් ලබාගත හැකිය.
14. ජේ. ෆිෂ්ටර්. යුද්ධය, අවතැන්වීම සහ මැතිවරණ. කොලොම්බියාවේ නගරසභා මැතිවරණ සඳහා කාර්ය සැලැස්ම. (2006). http://www.geneseo.edu/~iompres/Archive/Outputs/PRESS_Colombia_Action_Plan_Feb_07.pdf තුළින් ලබාගත හැකිය.
15. ජේ. ග්‍රේස් සහ ජේ. ෆිෂ්ටර් සහ ඩී. හැට්ට්. ක්‍රොවේසියාවේ මැතිවරණ අවතැන්වීම. ජෝර්ජියාව සහ අසර්බියාව. (2003). http://www.geneseo.edu/~iompres/Archive/Outputs/Electoral_Displacement_in_the_Caucasus1.pdf තුළින් ලබාගත හැකිය.

16. ඕ. ඉබෙනු. සරණාගතයින් සහ අයිතිවාසිකම් අතර. නයිජීරියාවේ අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් සහ සියල්ල ඇතුළත් මැතිවරණ ක්‍රියාවලිය. (2015). <http://www.inecnigeria.org/wp-content/uploads/2015/12/Final-TEI-Lecture-Dec-10-by-Prof-Ibeanu.pdf> තුළින් ලබාගත හැකිය.
17. ඊ. මුනි සහ ඩී. ජාරා. අවතැන්වීම සහ ඡන්දය බලය නොමැතිවීම. අභ්‍යන්තරව අවතැන් වූ පුද්ගලයින් සහ OSCE කලාපයෙහි මැතිවරණ. (2005). https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/2005_mooney.pdf.
18. මානව හිමිකම් පිළිබඳ යුරෝපා උසාවිය. ටී. අසිස්. සමඟ සයිප්‍රසය. (2004). <http://www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/Aziz%20v.%20Cyprus.pdf> තුළින් ලබාගත හැකිය.

4 . ප්‍රධාන ජාත්‍යන්තර සංවිධාන සහ මූලාශ්‍ර

1. එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කමිටුව: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CCPR/Pages/CCPRIndex.aspx>
2. එක්සත් ජාතීන්ගේ සරණාගතයින් පිළිබඳ මහ කොමසාරිස් (UNHCR): <http://www.refworld.org/idps.html>
3. අභ්‍යන්තරව අවතැන්වීම නිසාමන මධ්‍යස්ථානය (IDMC): <http://www.internal-displacement.org/>
4. සංක්‍රමණිකයින් සඳහා ජාත්‍යන්තර සංවිධානය (IOM), මාධ්‍ය ව්‍යාපෘතිය: <http://www.geneseo.edu/~iompress/>
5. බ්‍රොක්‍රිංග්ස් ආයතනය: <http://www.brookings.edu/about/projects/idp>
6. ඔක්ස්ෆර්ඩ් විශ්ව විද්‍යාලය, බලාත්කාර සංක්‍රමණය මාර්ගගත: <http://www.forcedmigration.org>
7. ඒස් ව්‍යාපෘතිය. මැතිවරණ දැනුම් ජාලය: <http://aceproject.org>

කතාවරන් පිළිබඳ:

අයිෂා සුජාන්, රටින් පරිබාහිරව ඡන්දය ලබාදීම පිළිබඳ විශේෂඥ

අයිෂා සුජාන් පශ්චාත් යුධ සහ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය සංවර්ධනය කිරීමේ මැතිවරණ ව්‍යාපෘති කළමනාකරණය කිරීමේ වසර 10කට වැඩි පළපුරුද්දක් සහිත රටින් පරිබාහිරව ඡන්දය ලබාදීම පිළිබඳ විශේෂඥවරයෙකි. මෙම වසර කිහිපය තුළ, ඇය වික්සන් ජාතින්, IFES සහ NDI ඇතුළුව ජාත්‍යන්තර සංවිධාන, මෙන්ම ඉරාකය සහ පකිස්ථානයේ මැතිවරණ කොමිසම වැනි මැතිවරණ කළමනාකරණ ආයතනවලට ඇයගේ සහය ලබාදුන්න.

පසුගිය වසර කිහිපය පුරා, සුජාන් මෑත කාලීනව ලිබියාව, දකුණු සුඩානය, ඉරාකය සහ ඇෆ්ගනිස්ථානය ඇතුළුව වඩාත් වැදගත් රටින් පරිබාහිරව ඡන්දය ලබාදීම පිළිබඳ ව්‍යාපෘති කිහිපයක් සංවිධානය කර පැවැත්වීමේදී සම්බන්ධ කරනු ලැබ ඇත. ඇය 2005 පාර්ලිමේන්තු මැතිවරණය තුළ රටින් පරිබාහිරව ඡන්දය ලබාදීම පරිපාලනය කිරීම පිළිබඳ ඉරාකයේ ස්වාධීන මැතිවරණ කොමිසමට උපදෙස් දුණි. මෙම විෂයය පිළිබඳව වැදගත් පත්‍රිකා ඇය රචනා කොට ඇත.

පකිස්ථානයේ මැතිවරණ ප්‍රතිසංස්කරණවලට ආධාර කිරීමේදී සුජාන් සක්‍රීයව සම්බන්ධ කරනු ලැබ ඇත. IFES පකිස්ථානය සමඟ ඇය කටයුතු කරන කාලය තුළ, අත්‍යන්තරව මැතිවරණ ප්‍රතිසංස්කරණ වැඩසටහන මෙහෙයවන ලද අතර ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ක්‍රියාවලිය ශක්තිමත් කිරීමට හිත සම්පාදකයින්, සිවිල් සමාජය සහ ජාත්‍යන්තර සංවිධානය සමඟ සම්පව කටයුතු කලාය. මෑතදී, පකිස්ථානයේ රටින් පරිබාහිරව ඡන්දය ලබාදීමේ අවදානම් සහ ප්‍රතිවිපාක පිළිබඳ ඇයගේ විශ්ලේෂණය ඉදිරි මැතිවරණ සඳහා එහි විකල්ප වරට සලකා බලන බැවින් ජාතික පාර්ශ්වකරුවන් අතර පුළුල්ව බෙදාහරින ලදී.

සුජාන් දේශපාලන විද්‍යාව පිළිබඳ ශාස්ත්‍රපති උපාධිධාරිණියක් වන අතර BRIDGE සහතික ලත් පුහුණු කාරිණියකි. ඇය දැනට මැලේසියාවේ පදිංචි වී සිටී.

හන්නා රොබර්ට්ස්, ස්වාධීන දේශපාලනික පාලන උපදේශක

හන්නා රොබර්ට්ස් ප්‍රධාන වශයෙන් මැතිවරණ පිළිබඳව අවධානය යොමු කරන ස්වාධීන දේශපාලනික පාලන උපදේශකවකි. (1999 සිට) රටින් පරිබාහිරව ඡන්දය ලබාදීම (යුරෝපයේ දකුණු සුඩානයේ ජනමත විචාරණය ඇතුළුව), මැතිවරණ කොමිසම් සමඟ තාක්ෂණය සහයෝගය ලබාදීම, සිවිල් සමාජ සංවිධාන සහ දේශපාලන පක්ෂ සමඟ කටයුතු කිරීම සහ මැතිවරණ සහයෝගී වැඩසටහන් සැලසුම් කිරීම සහ ඇගයීම ඇතුළුව ඇය විවිධ මැතිවරණ තනතුරු ගණනාවක් දරා ඇත.

මැතිවරණ නිරීක්ෂණය සහ ඇගයීමේදී, හන්නා මෙහෙවරේ ප්‍රධානියා (OSCE වෙනුවෙන් කැනඩාව, ඇෆ්ගනිස්ථානය, සහ පින්ලන්තය තුළ) මෙන්ම, මෙහෙවරෙහි (මෑතකාලීනව නයිජීරියාවේ යුරෝපා කවුන්සලය වෙනුවෙන් සහ මෙයට පෙර 2008 සහ 2013 දී පකිස්ථානයේදී) නියෝජ්‍ය ප්‍රධානියා ලෙස කටයුතු කොට ඇත.

එමෙන්ම හන්නා යුරෝපා කොමිසම වෙනුවෙන් NEEDS II වැඩසටහන පුහුණු කර කළමනාකරණය කිරීමද භාරගනු ලැබුවාය. අබන්ඩි පරීක්ෂාව, ස්ත්‍රීපුරුෂ විශ්ලේෂණය, ආධාධිතයින් ඇතුළත් කිරීම සහ නිර්දේශ සංවර්ධනය කිරීම ඇතුළුව යුරෝපා සංගමය (EU) සහ OSCE වෙනුවෙන් මැතිවරණ නිරීක්ෂණ ක්‍රමවේදය හන්නා විසින් සංවර්ධනය කොට ඇත. එමෙන්ම ඇය ඔක්ස්ෆර්ඩ් විශ්ව විද්‍යාලයේ සරණාගත අධ්‍යයන මධ්‍යස්ථානය වෙනුවෙන් බලාත්කාර සංක්‍රමණය සහ මැතිවරණ සහභාගිත්වය පිළිබඳ පර්යේෂණ පත්‍රිකාවක් සකස් කොට ඇත.

පීටර් අර්බන්, IFES ජ්‍යෙෂ්ඨ ගෝලීය මැතිවරණ උපදේශක

පීටර් අර්බන් මැතිවරණ කළමනාකරණය සහ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආයතන ශක්තිමත් කිරීම පිළිබඳ ප්‍රමුඛ පෙළේ බලධාරියෙකි. අර්බන් වෙනත් ජාතින් සඳහා ජාතික මැතිවරණ මෙහෙයවීමට කැඳවනු ලැබූ ජාත්‍යන්තර ප්‍රවීණයින් කිහිපදෙනා අතුරින් කෙනෙකි. අර්බන් දැනට යුක්රේනයේ කටයුතු කරන අතර ඔහු එහි IFES සඳහා වරට අධ්‍යක්ෂ වන අතර මැතිවරණ කොමිසමේ ජ්‍යෙෂ්ඨ උපදේශකවරයෙකි. ඔහු ඉන්දුනීසියාව, පකිස්ථානය, නේපාලය සහ පලස්තීනය යන රටවල මෙයට සමාන තනතුරු දරා ඇත.

ඔහු 2005 ඇෆගනිස්ථානයේ පාර්ලිමේන්තු සහ පළාත් සභා මැතිවරණවලදී වරට ප්‍රධාන මැතිවරණ නිලධාරියා වශයෙන් සේවය කළේය. වියට් පෙර, ඔහු රටින් පරිබාහිර මැතිවරණ දෙකක් මෙහෙයවන ලදී. ඒවානම් පකිස්ථානයේ සහ ඉරානයේ පිවත් වන ඇෆගනිස්ථාන වැසියන් සඳහා 2004 ඇෆගනිස්ථාන ජනාධිපතිවරණය, සහ ස්වීඩනය, සිරියාව, ජෝර්දානය සහ චික්සන් රාජ්‍ය ඇතුළුව ලොවපුරා රටවල් 14ක පිවත් වන ඉරාක ජාතිකයින් සඳහා 2005 ඉරාක පාර්ලිමේන්තු මැතිවරණයයි.

2000 සහ 2001 වසරවල කොසෝවො හි පළමු පශ්චාත් යුධ මැතිවරණ දෙක සඳහා පිලිවෙලින් ඔහු මැතිවරණ පිලිබඳ සහකාර අධ්‍යක්ෂ සහ මැතිවරණ අධ්‍යක්ෂවරයා විය. ඇෆගනිස්ථානය සහ කොසෝවෝ යන දෙරටේදී අර්බන් මැතිවරණ කොමිසමේ සාමාජිකයෙක්ද විය. 1996 සිට 2000 දක්වා, අර්බන් අවසාන වසර දෙක තුළ, OSCE හි කාර්ය මණ්ඩල ප්‍රධානියා ලෙස සේවය කරමින් බොස්නියාව සහ හර්සගෝවිනා හි පළමු පශ්චාත්- යුධ මැතිවරණ කළමනාකරණය කිරීමේ කොටස්කරුවෙක් විය. දිගුකාලීන රාජකාරි පිවිතය තුළ, අර්බන් අනෙකුත් ජාතීන් අතර මියන්මාරය, ලිබියාව, ඉරාකය, ඊජිප්තුව, දකුණු කොරියාව, මැලේසියාව, ලෙබනනය, පිලිපීන් දූපත්, බංගලාදේශය, ශ්‍රී ලංකාව සහ ජෝර්ජියාව වෙත මෙහෙවර පවත්වන ලදී.

2005 දී, අර්බන් ගාසී මීර් බාවා කාන් සුපිරි තත්ත්ව සම්මානයෙන් පිදුම් ලැබූහ. 2008 දී, ලොව වටා ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය ශක්තිමත් කිරීමට ඔහුගේ දායකත්වය වෙනුවෙන් අර්බන් වෙත නයිට් පදවිය පිරිනමන ලදී. අර්බන් ඩෙන්මාර්ක ජාතිකයෙක් වන අතර, කොෆන්හේගන් ව්‍යාපාරික පාසලෙන් උපාධිය ලබාගෙන ඇත. ඔහු හාර්වඩ් සහ අනෙකුත් විශ්ව විද්‍යාලවල ආරාධිත කථිකාවාර්යවරයෙකි.

Global Expertise. Local Solutions.
Sustainable Democracy.

IFES | 2011 Crystal Drive | 10th Floor | Arlington, VA 22202 | www.IFES.org